

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Filip Hrkal

**Pojetí terorismu v oblasti trestního práva s
historickým vývojem české legislativy od roku
1918**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Mgr. Zdeněk Kopečný

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 04. 11. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 164 508 znaků včetně mezer.

V Praze dne 04. 11. 2020

Bc. Filip Hrkal

Poděkování:

Děkuji panu JUDr. Mgr. Zdeňku Kopečnému, vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a pomoc při zpracování, a také za to, že mi umožnil psát práci na mnou zvolené téma. Rovněž bych rád poděkoval svým rodičům a sestře, bez jejichž podpory by tento, a ani žádný jiný studijní úspěch nebyl možný.

Obsah

1.	Úvod.....	1
1.2.	Terorismus.....	2
2.	1923 - Atentát na ministra financí JUDr. Aloise Rašína.....	4
2.1.	Historický kontext	4
2.2.	Právní úprava.....	7
2.3.	Závěry z tohoto historického období.....	12
3.	1942 - Operace Anthropoid	18
3.1.	Historický kontext	18
3.2.	Právní úprava.....	21
3.3.	Závěry z tohoto historického období.....	27
3.3.1.	Německé pojetí atentátu	28
3.3.2.	České pojetí atentátu.....	30
4.	1955–1953 - Aktivita skupiny formovaná kolem bratrů Mašínů.....	33
4.1.	Historický kontext	33
4.2.	Právní úprava.....	35
4.3.	Závěry z tohoto historického období.....	41
5.	2010 - Zapojení českého občana Jana Silovského do aktivit Islámského státu	50
5.1.	Historický kontext	50
5.2.	Právní úprava.....	51
5.3.	Závěry z tohoto historického období.....	58
5.4.	Vývoj české legislativy v kontextu nových hrozeb terorismu.....	60
	Závěr	62
	Seznam použitých zdrojů.....	65

Seznam použitých zkratek	70
Abstrakt.....	71
Abstract	72

1. Úvod

Na počátku nového tisíciletí se stává problematika terorismu jedním ze světově nejvýznamnějších témat. Má vliv na politickou situaci, významným způsobem zasahuje do ekonomiky jednotlivých států, bezprostřední dopad má ale i do každodenního života běžného občana, dochází k omezování jeho osobních svobod. Před evropskou civilizací se objevila výzva zásadního charakteru, klade si otázku: Jak se vypořádat s ochranou principů, na kterých historicky stojí, aniž by popřela vlastní fungující mechanismy?

Ukazuje se známá historická pravda, že demokratická společnost funguje dokonale pouze v bezproblémovém období. Pokud je však ohrožena, ať už ekonomicky nebo vojensky, pak na hrozbu reaguje většinou těžkopádně, zdlouhavě, jinými slovy-neschopně. Tento problém řešili v období ohrožení republiky starověcí Římané dočasnou funkcí diktátora. Tomu byla na dobu, která nesměla přesáhnout šest měsíců, předány mimořádné výkonné a vojenské pravomoci.

V současné době jsme svědky hledání optimálního způsobu řešení, jak nebezpečí terorismu omezit. Evropa se v náhledu na politické, vojenské a v neposlední řadě právní možnosti eliminace teroristických hrozeb do značné míry štěpí a rozděluje, jednotlivé státy, regiony či politická uskupení prosazují svá často velmi osobitá pojetí.

Cílem této práce je pohled na vývoj československých, resp. českých právních norem, týkajících se aktivit, které dnes nazýváme terorismem. Za relativně krátké období sta let totiž najdeme v naší historii řadu událostí, které naplňovaly dnešní definici terorismu. Tato práce vybírá několik dějinných momentů, ve kterých se státní moc pomocí tehdejší legislativy různým způsobem postavila aktivitám, které ji ohrožovali.

Na historickém přehledu se snažím demonstrovat nebezpečí zneužití boje proti terorismu zavedením legislativy, vedoucí k omezení základních principů demokracie. Jedná se především o posouzení právní legality a legitimacy likvidace protifašistického odboje za druhé světové války a podobnou aktivitu v období komunismu.

Shrnutí vývoje československé, respektive české legislativy v této sféře, její porovnání s aktuálně platnými právními předpisy, umožní formulaci návrhu právních změn, které by zefektivnily eliminaci nebo alespoň zmírnily negativní následky teroristických hrozeb.

1.2. Terorismus

Během mého studia na Policejní akademii České republiky v Praze jsem se ve své bakalářské práci rovněž zaměřil na oblast terorismu, avšak jeho pojetí se od této práce lišilo. Přestože její tematika měla jiné zaměření, vycházela ze stejného úvodu, ve kterém bylo rovněž nezbytné uvést pojem terorismus. Proto si dovoluji parafrázovaný a doplněný úvod převzít i do této diplomové práce.

„Terorismus má základ ve slově teror,¹ které je odvozeno z latinského slova *terrere*, což v překladu do češtiny odpovídá významu strašný nebo hrozný.² Je třeba upozornit, že pojem teror bývá často matoucí, když v právních předpisech je někdy používán jako jedna ze skutkových podstat naplňující znaky terorismu. Definovat terorismus je nesnadný úkol. I přes veškerou nejasnost tohoto pojmu panuje v mezinárodním společenství shoda na jeho nepřipustnosti použití vůči kterémukoliv subjektu, což reflektuje například strategie Spojených národů v boji proti terorismu nebo *Rámcové rozhodnutí o boji proti terorismu, které Rada Evropské unie přijala dne 13. června 2002.*³ Jedno ale mají všechny definice společné. *Zdůrazňují plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, které slouží jako prostředek k dosažení vytyčených cílů.*⁴

Při zohlednění výše uvedených společných znaků mnoha definic, je na místě, uvést jednu zcela konkrétní.

„Terorismus znamená cílevědomé použití organizovaného násilí proti nezúčastněným osobám za účelem dosažení politických, kriminálních nebo jiných cílů. Tyto cíle představují ve svých důsledcích ohrožení velkých skupin nebo celé společnosti a negativně se promítají do

¹ Pojem teror Ministerstvo vnitra na svých webových stránkách definuje jako násilí nebo hrozba násilí, kde absentují politické, náboženské či ideologické cíle a zaměření na konkrétní osoby. Teror je v oblasti terorismu používán jako základní metoda činnosti a prostředek nátlaku. In: *Teror* [online]. Ministerstvo vnitra [cit. 2020-08-1]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

² BRZYBOHATÝ, Marian: *Terorismus I.*, Praha: Police History, 1999, s. 11, ISBN 8090267041.

³ Definice pojmu terorismu. In: *Definice terorismu*. Ministerstvo vnitra [online]. 29.7.2009 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismu.aspx>

⁴BRZYBOHATÝ, Marian: *Terorismus I.*, Praha: Police History, 1999, s. 14, ISBN 8090267041.

politických vztahů státu. Psychologický efekt, vyplývající z pocitu ohrožení, může ve společnosti vyvolat změnu postojů a vést ke vzniku krizí na lokálních, státních i mezistátních úrovních.“⁵

Je příhodné zde položit otázku, proč je definice terorismu tolik důležitá. Ještě, než bude moci být zodpovězena, je potřeba odlišit terorismus od běžných kriminálních aktivit. Terorismus zpravidla využívá kriminální činnosti jako prostředek k dosažení vyšších cílů, které jsou často politického nebo náboženského charakteru a tím je svou povahou pro společnost mnohem více nebezpečná. Samotná definice terorismu je pak důležitá k odlišení trestných činů, jejichž cílem je například splnění určitých požadavků, kterých se pachatel snaží dosáhnout nátlakem na vládnoucí složky. Jako modelová ukázka nám může posloužit trestný čin vraždy premiéra České republiky, kdy v hypotetické situaci by byl zastřelen lupičem na útěku, který se snažil dostat co možná nejrychleji z místa činu a nejvyšší představitel vlády by se ho pokoušel zastavit. Je zřejmé, že jeho zastřelení by nebylo motivováno politickým podtextem. Diametrálně odlišný případ by však nastal, kdyby pachatel spáchal trestný čin vraždy, kdy úmyslně usmrtil předsedu vlády s cílem zastrašit ostatní představitele státu a destabilizovat tak Českou republiku. Přesně definovat terorismus je klíčovým prvkem při dodržení zásady trestního práva *nullum crimen sine lege*,⁶ která by bez příslušné definice mohla být narušena.

Kromě problematiky nejednoznačnosti definic je přítomen další problém, který je spíše etického charakteru. Terorismus je vnímán jako zcela negativní jev. Přesto se naleznou situace, které podle všeho lze takto označit, ale v konečném důsledku mají pozitivní dopady. Jako příklady mohou posloužit události v Nagasaki a Hirošimě roku 1945. Při atomovém útoku USA na Japonsko zemřelo statisíce civilistů okamžitě při výbuchu a další v důsledku ozáření. Může tento akt v průběhu války být označen jako terorismus? Ano, tento útok na obě města splňuje mnohá kritéria pro zařazení do této kategorie, ale je potřeba mít také na paměti, že tento čin v konečném důsledku možná zachránil mnohem více lidských životů na obou stranách, než kolik lidí zemřelo při shození atomových bomb. Výsledkem zničení Nagasaki a Hirošimy bylo takřka okamžité ukončení druhé světové války.

⁵ Tamtéž, s. 14-15.

⁶ Není trestného činu bez zákona.

Obecně lze tedy tvrdit, že terorismus je asymetrický způsob boje, kdy se převážně jednotlivci nebo malá skupina osob snaží dosáhnout svých cílů proti v mnoha ohledech silnějšímu protivníkovi, kterého nejčastěji představuje státní aparát.⁷ Způsob, jak prosadit zájmy teroristů, probíhá nejčastěji prostřednictvím násilí, které je pácháno na co možná největším množství jedinců nebo na jejich reprezentantech, kteří následně slouží jako nátlaková skupina na vládnoucí složky, aby splnily požadavky teroristů.”⁸

S ohledem na zaměření této diplomové práce, se budu soustředit na historickou část trestního práva, která upravovala terorismus a přesto, že s tímto termínem tehdejší legislativa nepracovala, budu pro snadnější terminologii tento pojem používat.

2. 1923 - Atentát na ministra financí JUDr. Aloise Rašína

2.1. Historický kontext

JUDr. Alois Rašín se narodil 18. října 1867 v Nechanicích. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších československých politiků 20. století. V mnohých publikacích je popisován jako nesmírně inteligentní a praktický člověk s velmi dobrými organizačními schopnostmi. Současně je dlužno dodat, že byl kvůli své nesmlouvavé a pragmatické povaze velmi kontroverzní osobou. Jako ministr financí prosazoval ráznou politiku, která byla orientována především na vyrovnaný státní rozpočet a silnou korunu, která by byla na mezinárodním trhu lehce směnitelnou za jiné měny. Ve svých politických rozhodnutích se řídil především heslem „šetřit!“, které bylo prosazováno často

⁷Je několik druhů terorismu, a ne vždy toto pravidlo platí. Státní terorismus naopak využívá násilí z pozice hegemonu. Terorismus můžeme dělit podle jeho typologie na a) politický: státní (stát používá násilí k prosazení politických zájmů), etnický, náboženský, environmentální (...) b) kriminální c) patologický d) kybernetický a další. In: *Typologie terorismu* [online]. Ministerstvo vnitra [cit. 2020-08-1]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

⁸ HRKAL, Filip. *Psychologická pomoc a podpora velkých sociálních skupin v případech teroristických incidentů*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Policejní akademie České republiky. Vedoucí práce Doc., PhDr., Marian Brzybohatý, Ph.D.

na úkor běžných občanů, a naopak zvýhodňovalo velké korporace, jako byly například banky, což jeho oblibu nikterak nezvyšovalo.⁹

Po vystudování gymnázia v Hradci Králové se v roce 1886 stal posluchačem medicíny na univerzitě v Praze. Téhož roku se však u nadaného studenta v plné síle projevila plicní choroba. Ze zdravotních důvodů proto přestoupil na právnickou fakultu v Praze, která umožňovala studovat distanční formou. Studium právnické fakulty Rašínovi poskytlo podle tehdejších osnov kromě právních znalostí, také ekonomické vzdělání, ze kterého čerpal v budoucí roli ministra financí.¹⁰

Po svém návratu do Prahy se Rašín naplno začal věnovat literární a vydavatelské práci. Dále se angažoval ve spolkové činnosti, která se formovala kolem Časopisu českého studentstva a po dokončení studií na právnické fakultě roku 1891 také aktivně vystupoval jako řečník na schůzích Mladočeského klubu, kde otevřeně vystupoval proti staročechům¹¹ a šlechtě. V důsledku vyostřené politické situace byl Alois Rašín v soudním řízení, který je označován jako “proces s Omladinou”, shledán vinným z tajného spolčování se proti císaři a odsouzen k nepodmíněnému trestu dvěma letům vězení, který byl vykonán ve věznicí na Borech u Plzně. Díky amnestii, která byla budoucímu ministrovi financí udělena devět dní před koncem trestu, mohl opustit věznicí předčasně. Alois Rašín ji však přijal spíše jako výsměch jeho osobě, a to především s ohledem na časový kontext, ve kterém byla amnestie udělena. Jediný pozitivní přínos tohoto aktu, bylo navrácení doktorského titulu, který v důsledku svého odsouzení ztratil.¹²

Po návratu z vězení se znovu zapojil do aktivního života a začal pracovat na redaktorské pozici v deníku Radikální listy. Od 6. 1. 1910 stanul v čele správní rady Národních listů, kde zároveň vykonával funkci ředitele tisku. V pozdějších letech se jeho role stávala ještě dominantnější a fakticky tak ovládal jednu z nejvýznamnějších tiskovin tehdejší doby.¹³

⁹ UHLÍŘ, Dušan. *Anály ze Spálené ulice*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 35-36, Archiv (Mladá fronta). ISBN 2313879.

¹⁰ ŠMEJKAL, Miroslav (ed.), *Acta Oeconomica Pragensia. Významní čeští národohospodáři*, Praha 1993, s. 41 an.

¹¹ Politické seskupení Národní strana, které vzniklo roku 1848, později se z této strany oddělila část, kterým se začalo říkat mladočeši.

¹² ŠETRŮLOVÁ, Jana. *Alois Rašín: dramatický život českého politika*. Praha: Argo, 1997, s. 12-16. ISBN 8072030612.

¹³ Tamtéž, s. 16-20.

Politická kariéra, byla z počátku spjata s Mladočeskou stranou, ve které od roku 1907 vystupoval v čele reorganizace stranického aparátu. Do vrcholné celoříšské politiky se Rašín dostal až na základě voleb do Říšské rady roku 1911, kdy se stal poslancem za mladočechy.¹⁴

Během první světové války se projevila jeho odvážná povaha. V rámci snahy posílení státoprávní pozice českých zemí, se ani po svém prvním uvěznění JUDr. Alois Rašín nenechal zastrašit a spolu s dalším významným českým politikem JUDr. Karlem Kramářem otevřeně vystupoval proti stávající politické situaci v čele s císařem Františkem Josefem I. Důsledkem této protistátní aktivity bylo zatčení a dne 12. července 1915 opětovné uvěznění. Na podzim 1915 bylo vyšetřování skončeno a následně byl JUDr. Alois Rašín obžalován z porušení ustanovení § 58 b), c) a § 59 b) zákona č. 19/1855 ř. z., vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech a souzen za velezradu. Po soudním procesu byl dne 3. června 1916 vynesena rozsudek s trestem smrti provazem, a to pro všechny odsouzené včetně Rašína.¹⁵ Avšak ještě před vykonáním trestu byl i na podruhé budoucí ministr financí propuštěn z vězení. Stalo se to z důvodu smrti stávajícího císaře Františka Josefa I., kdy nastoupil na trůn mladý císař Karel I., který se snažil o nové pořádky v monarchii. Proto dne 2. července 1917 vyhlásil všeobecnou amnestii pro politické delikty, na základě které, se Rašín opět dostal na svobodu.¹⁶

Po konci první světové války vznikl dne 28. října 1918 samostatný Československý stát, jehož hranice byly vymezeny na základě Versailleské mírové smlouvy. Po získání samostatnosti bylo nutné sestavit novou vládu, jejíž součástí se JUDr. Alois Rašín stal na základě volby ustavující schůze Národního shromáždění dne 14. listopadu 1918, kdy byl zvolen ministrem financí.¹⁷

Jak již bylo naznačeno na začátku této kapitoly, ministr financí zavedl řadu nepopulárních opatření, která měla neblahý dopad mimo jiné i na státní zaměstnance a dělnickou třídu. Jedním z příkladů takovýchto kroků byla tzv. deflační politika, kdy i přes hospodářskou krizi se ministr financí snažil udržet silný kurz koruny.¹⁸

¹⁴ Národní listy. Ročník 51, číslo 169. Praha, 1911.

¹⁵ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Proces Dra Kramáře a jeho přátel-svazek IV*. Praha, 1918, s. 5 an.

¹⁶ ŠETŘILOVÁ, Jana. *Alois Rašín: dramatický život českého politika*. Praha: Argo, 1997, s. 44. ISBN 8072030612.

¹⁷ Národní listy. Ročník 58, číslo 129. Praha, 1918.

¹⁸ UHLÍŘ, Dušan. *Anály ze Spálené ulice*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 35. Archiv (Mladá fronta). ISBN 2313879.

Čím déle zůstával ve své funkci, tím více odpůrců si svými nekompromisními kroky získával. I přes nepopulární opatření, které JUDr. Alois Rašín zaváděl, byl ve své podstatě člověk s liberálním smýšlením. Kladl do popředí tvůrčího, do určité míry nezávislého jedince, který však musel být podřízen zájmům státu a národu. Svým projevem JUDr. Alois Rašín komentoval na půdě Průmyslového klubu nástup Benita Mussoliniho k moci následujícím způsobem: „*Vrací se úcta k individualitě, jak je patrné na vzestupu liry, co se Mussolini ujal vlády, i když není známo, jak se věci vyvinou. Člověk musí vyhrát, ne masa. Ve všech státech jdou a půjdou poměry napravo.*“¹⁹ Tímto výrokem, kterým podpořil svůj liberální postoj, si znepřátelil celou levicově smýšlející politickou scénu. Možná i tento projev přispěl k motivaci mladého anarcho-komunisty Josefa Šoupala spáchat dne 5. ledna 1923 úspěšný atentát, kdy dvěma výstřely z pistole zasáhl ministra financí, který po vážných zraněních i přes veškerou snahu lékařů dne 18. února 1923 zemřel.²⁰

Rašínova jednoznačně politicky motivovaná vražda se stala prvním případem v moderních dějinách Československa, na kterou se z dnešního pohledu můžeme dívat jako na akt terorismu. Následující podkapitola se zabývá tehdejšími právními normami, vztahujícími se k tomuto činu a důsledky atentátu na jejich další vývoj.

2.2. Právní úprava

Stěžejním právním předpisem trestního práva hmotného tehdejší doby byl zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen „*zákon o zločinech, přečinech a přestupcích*“), který byl převzat do Československého právního řádu na základě tzv. recepčního zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československého, jehož autorem byl JUDr. Alois Rašín. Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích byl souhrnným hmotněprávním předpisem, který se rozděloval na dvě části podle závažnosti spáchaných činů, kdy část první se věnovala zločinům, přičemž pro zločiny bylo určovacím znakem tzv. zlý úmysl, jak bylo uvedeno v § 7. Do části druhé byly zařazeny přečiny a přestupky.

¹⁹ Národní listy. Ročník 62, číslo 313. Praha, 1922.

²⁰ Koncept obžaloby Státního zastupitelství v Praze na Josefa Šoupala ze dne 3. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích pro svou ucelenost a souhrnnou úpravu vydržel s většími či menšími novelizacemi v účinnosti bezmála 100 let, kdy až roku 1950 byl nahrazen novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. I přes veškerou snahu zákonodárců se málokdy podaří vytvořit právní předpis, který by dokázal předvídat, regulovat a pružně reagovat na veškeré možné společenské situace, které se v určitém právním odvětví mohou v průběhu času vyskytnout. Tím obtížnější je tento úkol, pokud si společnost projde změnou dělby moci a státního uspořádání, jako tomu bylo na československém území. Proto je logické, že v meziválečném období vznikalo mnoho trestněprávních předpisů, tzv. vedlejší trestní zákony, které se snažily reagovat na rychlou společenskou transformaci. Jako příklad můžeme uvést zákon č. 269/1919 Sb. z. a n., o padělání peněz a cenných papírů; zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti; v pozdějších letech také zákon č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech a zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží a nebo v souvislosti s atentátem na JUDr. Aloise Rašína zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky (dále jen „*zákon na ochranu republiky*“).

V reakci na zostřující se společenskou situaci v meziválečném období, která byla patrná ať už na domácí půdě v Československé republice nebo v zahraničí, kde se začínaly množit atentáty na představitele státu, k moci se dostávali krajně pravicoví vůdci a v Německu docházelo k pokusům ke svrhnutí státní moci. To vše zapříčinilo obavy u tehdejší vlády Československé republiky, a proto vypracovala zákon, který měl svou koncepcí a tvrdostí trestů chránit republiku před protistátní aktivitou. Návrh zákonu se ve společnosti setkal s velkou vlnou odporu, a to hned z několika důvodů.

V prvé řadě zákon na ochranu republiky nebyl koncipován jako dočasný právní předpis, který má pouze překlenout vyostřenou společenskou situaci. Právě naopak, měl se stát trvalou součástí právního řádu.

Druhý problém spočíval v samotných skutkových podstatách trestných činů, které tento zákon obsahoval, čímž se vzdaloval od západního chápání demokracie. Zákon na ochranu republiky například připouštěl v § 34 cenzuru neperiodického tisku v případě ohrožení bezpečnosti státu nebo v § 11 omezoval svobodu slova a trestala se urážka prezidenta republiky. Jinými slovy,

zákon na ochranu republiky, který velmi zpříšňoval tresty za tzv. politické delikty, se svou někdy nejednoznačnou formulací právních norem připouštějící mnohost výkladů a spolu se zákonem č. 51/1923 Sb. z. a n., o státním soudě, kterým byl zřízen speciální neporotní soud pro naplňování účelu zákona na ochranu republiky, dával nebezpečný nástroj vládě s potencionálně extrémistickými tendencemi.²¹

Až atentát Josefa Šoupala a smrt JUDr. Aloise Rašína se stal dostatečným impulsem k prosazení zákona na ochranu republiky. Dokladem tohoto tvrzení může být například projev poslance JUDr. Karla Kramáře, který při schvalování zákona na ochranu republiky na půdě Národního shromáždění dne 6. března 1923 s reakcí na komunistického poslance Edmunda Buriana prohlásil: „*Snad přece by bylo dobře, aby pánové sami tónem svých protestů neukazovali nejlépe, jak je potřebí tohoto zákona. Což pak před týdnem jsme nešli za rakví dra Rašína, který byl zavražděn? Co pak to nebyl dosti veliký důvod, abychom si konečně řekli, že nemůžeme tak dále, že musíme něco udělati a ukázati pevnou vůli, že si nedáme jen odstřelovati nejlepší lidi a tím způsobem tak poškozovati republiku, že nedovedeme to ani dobře napravit?*“²²

Zákon na ochranu republiky se dělil na čtyři hlavy:

Hlava I.: Úklady o republiku (§ 1-3)

Hlava I. obsahovala v § 1 definici skutkové podstaty tzv. **úkladů**, jako jeden z nezávažnějších zločinů proti republice a ústavnímu zřízení. Ve své skutkové podstatě uváděl:

„*Kdo se pokusí:*

- *násilím změnití ústavu republiky, zejména pokud jde o samostatnost, jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu,*
- *násilím úplně znemožnití ústavní činnost presidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo guvernéra Podkarpatské Rusi.*

²¹ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIII*. 2000. Praha: Paseka, 1999-, s. 383-385. ISBN 80-7185-328-3.

²² *Poslanecká sněmovna České republiky* [online]. [cit. 2020-09-03]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194006.htm>

- *násilím přivtělití cizímu státu území republiky neb odtrhnouti od něho jeho část, trestá se zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem na doživotí.*²³

Závažnost můžeme dovozovat z relativně vysokého trestu, který byl za tento zločin ukládán, a to v kontrastu s tresty za jiné zločiny v tomto zákonu uvedené. Je třeba také uvést, že výkon trestu těžkým žalářem byl upraven v § 16 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl v poměru subsidiarity vůči zákonu na ochranu republiky.

V § 2 pak zákon upravoval **přípravu k úkladům** s trestem těžkého žaláře a § 3 uváděl skutkovou podstatu **ohrožení bezpečnosti republiky** s trestem těžkého žaláře až tuhým vězením. Lze tedy shrnout, že Hlava I. upravovala nejobecnější ustanovení zákona, přičemž následující paragrafy je pouze rozváděly.

Hlava II.: Poškozování republiky a útoky na ústavní činitele (§ 4-12)

Trestných činů uvedených v § 4-6 se mohli dopustit hlavně státní úředníci a ústavní činitelé. Lze tak usuzovat ze skutečnosti, že skutková podstata předpokládala znalost citlivých informací, které by mohly poškodit státní zřízení a zájmy. Dále § 4 **zločin prorady**, § 5 **zrada státního tajemství**, § 6 **vojenská zrada**. Následující § 7 upravoval **tresty za některé útoky na ústavní činitele**, kdy nevymezoval žádnou zvláštní skutkovou podstatu, ale zaměřoval se na trestání trestných činů v zákonu o zločinech, přečinech a přestupcích již uvedených. I přesto, že toto ustanovení nebylo v obžalobě na atentátníka Josefa Šoupala z důvodů uvedených v kapitole „Závěry z tohoto historického období“ aplikováno, je důležité ho zmínit, především č. 1, 2, 4 a 5:

(1) „Pokus zločinu vraždy (§ 134 zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., § 278 zák. čl. V z r. 1878, a § 413 zákona ze dne 15. ledna 1855, č. 19 ř. z.), zločin úmyslného zabití člověka (§ 279 zák. čl. V z r. 1878) i pokus tohoto zločinu trestá se těžkým žalářem doživotním, byl-li spáchán na prezidentu republiky nebo na jeho náměstku.

²³ § 1 zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky.

(2) Týmž trestem trestají se tyto činy, byly-li spáchány na předsedovi vlády, členu vlády nebo členu zákonodárného sboru u výkonu jich pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jejich činnost v životě politickém, jakož i byly-li spáchány na guvernéru Podkarpatské Rusi nebo na členu státního soudu u výkonu jejich pravomoci nebo pro tento výkon.

(4) Trestem uvedeným pod čís. 1 se trestá, neustanovuje-li platné právo trestu přísnějšího, ten, kdo spolupůsobí ke spáchání nebo při spáchání vraždy nebo úmyslného zabití člověka za okolností na osobách uvedených pod č. 1 až 3, a to i když čin nebyl dokonán. Ukazuje-li menší míra na menší trestnost, je trestem těžký žalář od deseti do dvaceti let. Této mírnější sazby nelze však užítí na účastníka, je-li pachatelem osoba mladší dvaceti let.

*(5) Doživotním těžkým žalářem trestá se také ten, kdo spáchal některý z činů uvedených pod č. 4 v době mezi dokonáním osmnáctým a dvacátým rokem svého věku nebo kdo v tomto věku spolupůsobil ke spáchání nebo při spáchání takového činu, a to i když čin nebyl dokonán. Ukazuje-li menší míra účasti osoby mladší dvaceti let na menší trestnost, je trestem těžký žalář od pěti do dvaceti let.*²⁴

Další ustanovení zákona upravovaly v § 8 **tělesné poškození ústavních činitelů**, § 9 **spolčení k útokům na ústavní činitele**, § 10 **násilí proti ústavním činitelům nebo osobování si jejich moci**, § 11 již zmiňované kontroverzní ustanovení **urážka presidenta republiky**, § 12 **nepřekažení nebo neoznámení trestních podniků**. Trestem za tyto protiprávní činy mohlo být vězení až těžký žalář s rozdílnou délkou trestní sazby.

Hlava III.: Ohrožování míru v republice a vojenské bezpečnosti její (§ 13-26)

Hlava III. obsahovala skutkové podstaty trestných činů ohrožující mírové uspořádání ve státě a vojenskou bezpečnost. Tato část zákona se ve velké míře používala v dobách henleinovského hnutí a při nástupu nacistické ideologie. Zejména tato část prošla několika novelizacemi s reakcí na rostoucí nebezpečí, které republice hrozilo.²⁵ Především ustanovení § 13 **nedovolené ozbrojování**, které mělo za cíl redukci nedovoleného ozbrojování obyvatelstva, bylo velmi

²⁴ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky, § 7 č. 5.

²⁵ Novela zákona č. 124/1933 Sb. z. a n.; Novela zákona č. 140/1934 Sb. z. a n.; Novela zákona č. 130/1936 Sb. z. a n.

aktuální především v 30. letech před vypuknutím druhé světové války u sudetoněmecké části obyvatelstva v československém pohraničí. Dalšími skutkovými podstatami byly uvedeny v § 14 **rušení obecného míru**, § 15 **výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům**, § 16 **schvalování trestných činů**, § 17 **sdružování státu nepřátelské**, § 18 **šíření nepravdivé zprávy**, § 19 **návrat členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu**, § 20 **hrubá neslušnost**, § 21 **svádění nebo napomáhání k vojenským zločinům nebo nadržování jim**, § 22 **nedovolené najímání vojska**, § 23 **nedovolené zpravodajství, ohrožování obrany republiky**, § 25 **ohrožování vojenské správy orgánem moci veřejné**, § 26 **neodstranění nebo zřízení nedovolených pomníků**.

Hlava IV.: Závěrečná ustanovení (§ 24-44)

Hlava IV. obsahovala některé instituty, které jsou známy s určitou obměnou i dnešnímu trestnímu právu. Příkladem může být v § 27 **účinná lítost**, § 29 **trest peněžitý a zabavení jmění**, § 30 **trest náhradní**, § 31 **zabrání a propadnutí**, § 32 **ztráta čestných občanských práv**. Naopak velmi specifický byl § 34 **zastavení periodického tisku**, který dával soudu pravomoc dočasně pozastavit vydávání periodik za splnění předem stanovených podmínek. I přes naprostou většinu hmotněprávních norem, našly se zde i výjimky. Zákon na ochranu republiky obsahoval ustanovení § 36, který upravoval **příslušnost a obžalobu**, tedy typickou procesní právní normu. Kromě skutečnosti, že se odkazuje, na již uvedený zákon č. 51/1923Sb. a n., kterým byl zřízen Státní soud, první odstavec in fine zmiňovaného paragrafu hrál důležitou roli v procesu s atentátníkem, který zavraždil JUDr. Aloise Rašína. Také poslední ustanovení § 44, podle kterého se určovala **účinnost a výkon zákona**, bylo velmi důležité z hlediska posuzování trestného činu, kterého se Josef Šoupal při svém atentátu dopustil.

2.3. Závěry z tohoto historického období

Josef Šoupal se narodil 11. března 1903 v Německém Brodě. Sám se v pozdějším soudním vyšetřování označil za anarcho-komunistu, který by byl ochoten obětovat i svůj život při protistátních aktivitách. V souladu s přesvědčením, že prospěje pracující třídě, nepocíťoval skutek, který vykonal proti JUDr. Aloisi Rašínovi jako zlou věc. Jeho životní postoj postačoval jako motiv k činu, kterého se dopustil dne 5. ledna 1923 proti osobě, která svým politickým smýšlením

představovala symbol všeho, proti čemu bojoval a při pokusu o jeho zničení byl připraven zaplatit cenu nejvyšší.²⁶

Ke skutkovému stavu trestného činu, kterého se Josef Šoupal dopustil, obžaloba Státního zastupitelství v Praze ze dne 29. května 1923 uváděla:

„Dne 5. ledna 1923 krátce před 9 hodinou ranní střelil obviněný dvakrát po ministru financí Dru. Aloisu Rašínovi, když právě vyšel z domu v Praze v Žitné ulici, by vstoupil do automobilu a odjel do ministerstva.

Obviněný ihned po činu dal se na útěk a skryl se, vida že jest pronásledován, v domě č. 4 v Příčné ulici ve sklepě. Byl zde nalezen, rovněž zbraň, kterou ve sklepě odložil, a dodán policejnímu ředitelství.

Ministr Dr. Rašín klesl byv prvou ranou zasažen do zad, k zemi. Po nejnútnejším ošetření doma byl pak těžce zraněn ihned do sanatoria v Podolí odvezen, kde dne 18. února svému těžkému zranění podlehl.

Obviněný při výslechu u policejního ředitelství téhož dne učinil před policejním radou Vaňáskem a zapisovatelem policejním komisařem Drem. Kalisem úplné doznání.²⁷

Úmysl JUDr. Aloise Rašína zavraždit a odstranit ho tak z politického života pojal již při druhém jmenování ministrem financí roku 1922 a byl připraven k tomuto činu ne pouze jednou. Toto tvrzení vyplývá z výpovědi Josefa Šoupala ihned po jeho zadržení:

„Doznal ale i u soudu, že jeho úmysl odstraniti Dra. Rašína z politického života, pojatý ihned po druhém jmenování Dra. Rašína ministrem, ježto měl ho za jednoho z nejnebezpečnějších nepřátel pracující třídy a za zloducha republiky, dozrál v prosinci 1922 v rozhodnutí. Za tímto účelem přijel 11. prosince do Prahy v přesvědčení, že jest to nejvhodnější okamžik, kdy Dr. Rašín usiloval o snížení platů. Což považoval za krok namířený proti třídě pracujících vůbec. Doznal, že kdyby byl býval dne 12. prosince k návštěvě u Dr. Rašína připuštěn, byl by po Dr. Rašínovi střelil, neboť zbraň měl s sebou a již z Plzně nabitou. Rovněž by byl střelil na Dr. Rašína, kdyby tento se byl ve schodišti dne 12. prosince objevil sám.

²⁶ Obžaloba Státního zastupitelství v Praze proti Josefu Šoupalovi ze dne 29. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863, s. 6.

²⁷ Tamtéž, s. 2.

Zprvu se rozhodl ministra Dra. Rašína odstraniti po přijetí předlohy o státních zaměstnancích a jel dne 3. ledna 1923 v tomto úmyslu z Hradce Králové do Prahy, zastavit se v Německém Brodě, by se tu rozloučil.“²⁸

Z výše uvedeného nemůže být sporu, že atentát na představitele státu byl politicky motivován. Tuto skutečnost samotný atentátník žádným způsobem nepopíral. Co však Josef Šoupal v pozdějších fázích trestních řízení rozporoval, byl fakt, že jednal s úmyslem ministra financí usmrtit. Podle jeho tvrzení chtěl pouze Rašína vystrašit a odstranit jeho osobu z politického života a učinit ho tak nezpůsobilého k politické činnosti.²⁹ Ze zjištěných důkazů, především pak ze skutečnosti, že atentátník vystřelil i poté, co jeho oběť po prvním výstřelu klesla k zemi, bylo nutné dovozovat nepravdivost výroku obviněného.³⁰

Josef Šoupal byl obžalobou ze dne 23. května 1923 obviněn ze zločinu úkladné vraždy podle § 134 ve spojení s § 135 č. 1 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích. Podle § 136 ve spojení s § 52 odst. 2 šlo za tento zločin uložit trest odnětí svobody na deset až dvacet let těžkým žalářem. V době spáchání trestného činu obviněný nedovršil dvacátého roku života, což mělo za následek podle tehdejší právní úpravy upuštění od trestu smrti, který za dokonanou vraždu § 136 stanovil. Na otázku, proč nebylo použito již shora zmíněného § 7 zákona na ochranu republiky, podle kterého by soud v případě uznání viny neměl jinou možnost než nad odsouzeným vyslovit trest doživotí těžkým žalářem, odpovídá zpráva ministerstva spravedlnost Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze:

„(...) § 7 zák. na ochranu republiky nestanovuje novou skutkovou povahu, nýbrž, že uvádí motiv pouze jako okolnost, která podmiňuje větší trest pro pokus zločinu vraždy, kterážto okolnost však v přítomném případě nepřichází v úvahu, poněvadž se jedná o dokonanou vraždu. V přítomném případě nelze se odvolati na § 7 zák. na ochranu republiky, aby byl vysloven větší trest než podle starého trestního zákona anebo, aby čin podle hmotného trestního práva byl přísněji posouzen, tomu by odporovalo ustanovení článku IX.³¹ uvoz. patentu k tr. z. ovšem lze se odvolati

²⁸ Tamtéž, s. 6.

²⁹ Tamtéž, s. 9.

³⁰ Tamtéž, s. 14.

³¹ Obsahuje právní zásadu zákazu retroaktivity v neprospěch obviněného.

na § 7 zák. na ochranu republiky k odůvodnění příslušnosti státního soudu neboť v tom ohledu jedná se o formální procesní právo, na které se čl. IX. nevztahuje.“³²

Zpráva dále obsahuje vyjádření týkající se příslušnosti nově zřízeného Státního soudu:

*„Dle §u 36 zák. na ochranu republiky rozhoduje pouhá okolnost, že žalováno bylo pro zločin dle §u 7 zák. na ochranu republiky, spáchaný na členu vlády pro výkon jeho pravomoci nebo vůbec pro jeho činnost v životě politickém, o tom, má-li se konati hlavní přeličení před státním soudem neb ne. Z důvodu obžaloby vychází najevo, že zločin úkladné vraždy dle §u 134, 135 č. 1. tr. z. spáchán byl na členu vlády pro výkony jeho pravomoci a jeho činnost v životě politickém a toto tvrzení obžaloby právě odůvodňuje příslušnost státního soudu.“*³³

Jak již bylo výše uvedeno, atentát na JUDr. Aloise Rašína byl jeden z hlavních důvodů ke schválení nepopulárního zákona na ochranu republiky a Josef Šoupal se tak stal prvním obviněným, který stanul před Státním soudem, jehož činnost byla upravena společným trestním předpisem, upravující trestní soudnictví na území republiky, trestním řádem č. 119/1873 ř. z.

Hlavní líčení se konalo dne 4. července 1923, kde byl vyhlášen odsuzující rozsudek, kterým byl Josef Šoupal shledán vinným a odsouzen k trestu osmnácti letům těžkého žaláře, zostřeného čtvrtletně postem a vždy 5. ledna temnicí, současně ke ztrátě volebního práva.³⁴

Odvolání proti rozsudku, které podal otec odsouzeného, bylo Nejvyšším soudem zamítnuto. Svůj trest mladý vězeň vykonal v části v Kartouzích u Jičína a v části v Plzni na Borech. Kvůli neukázněnému chování mu byl trest prodloužen o další dva roky. Propuštěn na svobodu byl v roce 1943. V roce 1959 v padesáti šesti letech zemřel v severních Čechách.³⁵

Je třeba také zmínit, že kromě samotného procesu s Josefem Šoupalem, probíhalo paralelní řízení se Stanislavem Kahulem, Josefem Balounem, Rudolfem Netušilem, Karlem Novotným, Františkem Novotným a Marií Příbylovou pro zločin nadržování zločincům zlomyslným

³²Zpráva Ministerstva spravedlnosti Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze ze dne 10. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karta 863, s. 2.

³³Tamtéž, s. 2-3.

³⁴Zpráva vedoucího státního zástupce v Praze JUDr. Prouzy Vrchnímu státnímu zastupitelství ze dne 4. července 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karta 863.

³⁵UHLÍŘ, Dušan. *Anály ze Spálené ulice*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 58-64. Archiv (Mladá fronta). ISBN 2313879.

opomenutím překažení zločinu podle § 212 zákona o zločinech, přečinech a přestupcích. Soud dospěl k závěru, že jejich nečinnost, spočívajíc v neoznámení možného spáchání atentátu, o němž měli informace, ve větší či menší míře přispěla k dokonané politicky motivované vraždě JUDr. Aloise Rašína.³⁶ Kromě Marie Příbylové, které byl vyměřen trest šesti měsíců těžkého žaláře, všichni ostatní jmenovaní byli odsouzeni k osmi měsícům těžkého žaláře.³⁷

Při posuzování atentátu prostřednictvím soudobé legislativy, je třeba v první řadě zmínit, že Česká republika nedisponuje samostatným právním předpisem,³⁸ jehož podstatou by bylo postihovat trestné činy, které jsou směřovány proti ústavnímu zřízení³⁹ a chránit tak základní státní zájmy a stát samotný, jako je tomu například ve Francii,⁴⁰ Velké Británii⁴¹ nebo v Ruské federaci,⁴² mající vyčleněné některé protiteroristické zákony z obecných právních předpisů. Z určitého úhlu pohledu lze na zákon na ochranu republiky z roku 1923 pohlížet jako na protiteroristický právní předpis. V současné době však v českém právním řádu takovýto zákon neexistuje. Dnešní trestněprávní legislativa upravující problematiku terorismu je obsažena v zákonu č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „trestní zákoník“), v Hlavě IX. trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci.

Pokud bychom aplikovali současnou právní úpravu na skutek výše popsany, dospěli bychom k závěru, že je možné jednání atentátníka Josefa Šoupala podřadit pod skutkovou podstatu **teroru** uvedenou v § 312 trestního zákoníku:

³⁶ Obžaloba Státního zastupitelství v Praze proti Stanislavu Kahulemu, Josefu Balounovi, Rudolfu Netušilovi, Karlu Novotnému, Františku Novotnému a Marii Příbylové ze dne 15. března 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.

³⁷ UHLÍŘ, Dušan. *Anály ze Spálené ulice*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 63. Archiv (Mladá fronta). ISBN 23-138-79.

³⁸ Jedinou výjimkou je částečně zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, který se zabývá, jak už název napovídá bojem proti financování terorismu, který je spjat s trestným činem financování terorismu § 312d trestního zákoníku platného znění.

³⁹ *Ústavním zřízením* se rozumí ústavní pořádek stanovený uspořádáním státních orgánů, orgánů samosprávy a politických organizací, jejich vzájemné vztahy a pravidla jejich fungování. (RIZMAN, Stanislav. § 310 [Rozvracení republiky]. In: ŠÁMAL, Pavel, GRIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 3043.)

⁴⁰ Loi n° 2016-731, Loi renforçant la lutte contre le crime organisé, le terrorisme et leur financement, et améliorant l'efficacité et les garanties de la procédure pénale; Loi n° 2017-1510, Loi renforçant la sécurité intérieure et la lutte contre le terrorisme.

⁴¹ Counter-Terrorism and Security Act 2015 c. 6.; Counter-Terrorism and Border Security Act 2019 c. 3.

⁴² Federální zákon č. 130-FZ „O boji s terorismem“ z 25. července 1998.

„Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení České republiky jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až dvacet let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, nebo výjimečným trestem.“⁴³

Na první pohled by se mohlo zdát, že skutková podstata **teroristického útoku** obsažená v § 311 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku se obsahově překrývá se skutkovou podstatou **teroru**, ale z komentáře k trestnímu zákoníku dovozujeme, že oba trestné činy musíme odlišovat. **Teror** je pojat z užšího hlediska, kdy chráněným objektem je pouze ochrana ústavního zřízení, přičemž způsob jednání v sobě zahrnuje podmínku spáchání vraždy, k **teroristickému útoku** je tak v poměru speciality.

„Skutkové podstaty trestného činu teroristického útoku podle § 311 a trestného činu teroru podle § 312 se zčásti překrývají, a proto je třeba v konkrétním případě použít zásady řešící připuštění či vyloučení jednočinného souběhu. Zpravidla se uplatní jednočinný souběh těchto skutkových podstat, zejména pokud pachatel trestným činem teroru směřujícím i proti životu člověka vedle ústavního zřízení úmyslně zasáhne také jiné chráněné zájmy uvedené v § 311, např. obranyschopnost republiky, základní politickou, hospodářskou nebo sociální strukturu republiky nebo mezinárodní organizace. Pokud útok pachatele spočívající např. ve vraždě ústavního představitele republiky byl spáchán pouze v úmyslu poškodit ústavní zřízení republiky, šlo by jen o trestný čin teroru podle § 312, který je v tomto rozsahu trestným činem speciálním, neboť je jím postihován přísněji určitý druh útoku (vraždy – úmyslné usmrcení jiného, resp. jeho pokusu) proti témuž individuálnímu objektu (zájmu na ochraně ústavního zřízení republiky).“⁴⁴

Je potřeba také uvést, že nelze zaměňovat **teror** ve smyslu trestného činu uvedeného v § 312 trestního zákoníku s pojmem „**teror**“ vyjadřující obecné použití násilí, který je častým nástrojem terorismu za účelem dosáhnout „vyššího cíle“.

Za trestný čin **teroru** trestní zákoník stanovuje trest odnětí svobody v rozmezí od patnácti do dvaceti let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutí majetku nebo výjimečný trest. Nebudeme-

⁴³ § 312 odst. 1 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

⁴⁴ HERCZEG, Jiří. § 312 [Teror]. In: ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. Trestní zákoník. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 3061.

li brát v potaz trest smrti, který stanovuje zákon na ochranu republiky pachatelům, kteří v době spáchání trestného činu dovršili dvacet let, jsou trestní sankce svým rozpětím podobně přísné.

Na závěr této kapitoly můžeme rekapitulovat, že československý právní řád již v počátku svého vzniku odlišoval politicky motivované trestné činy, které měly za cíl destabilizovat tehdejší státní zřízení a politické uspořádání. Zákonodárci, kteří vytvářeli trestní předpisy, si byli velmi dobře vědomi hrozeb, které tehdejší protistátní aktivity představovaly. Období po první světové válce, kdy celý evropský kontinent procházel bouřlivou společenskou změnou, sebou přinášelo zatěžkávací zkoušku pro nejednu vládnoucí elitu. Dvacátá léta 20. století, byla prvopočátkem moderního terorismu, kdy atentát na JUDr. Aloise Rašína, jako na představitele státní moci, byl jednou z prvních, ale z daleka ne posledních (jak bude nastíněno v následujících kapitolách) modelových ukázek teroristického útoku, potažmo teroru ve smyslu § 312 trestního zákoníku, na československém území v podobě, v jakém je terorismus definován v dnešní době.

3. 1942 - Operace Anthropoid

3.1. Historický kontext

V důsledku postupné radikalizaci evropského kontinentu, která byla nastíněna v předešlé kapitole „Atentát na ministra financí JUDr. Aloise Rašína“, se Evropa ocitla na prahu další světové války. Adolf Hitler, který se stal 30. ledna 1933 říšským kancléřem Německa. Prakticky ihned po svém jmenování začal pozvolna připravovat Německo na válku, která měla o pár let později přijít.

Adolf Hitler prosazoval zahraniční politiku, která se vyznačovala především šířením strachu, vydírání ostatních zemí spolu s kladením podmínek,⁴⁵ kdy v případě jejich nesplnění hrozil vyhlášením války. Německá taktika slavila velký úspěch, kdy se dostalo k sudetoněmeckému území bez jediného výstřelu. Smlouva na základě, které tak bylo učiněno, byla podepsána v Mnichově dne 29. září 1938 zástupci z Německa, Itálie, Anglie a Francie. Tato dohoda, která

⁴⁵ Nepřímým důsledkem byl i tzv. Karlovarské požadavky Sudetoněmecké strany z 24. dubna 1938 (stranu založil Konrád Henlein), které měly především za cíl vymezení a uznání sudetoněmeckého území (přiznání územní autonomie), odklon zahraniční politiky Československa orientovanou na Francii s Velkou Británií a naproti tomu utužovat vztahy s Německem.

byla uzavřena bez souhlasu Československé republiky a na jejímž základě bylo odstoupeno její sudetoněmecké území, vzešla do všeobecného povědomí pod heslem: “o nás, bez nás”. I přes přijetí Mnichovského diktátu dne 30. září 1938 československou vládou a prezidentem, je zcela zřejmé, že z právního hlediska tato smlouva byla absolutně neplatnou. Když pomineme samotnou absenci podpisu zástupce Československé republiky, byl dokument přijat pod pohrůžkou síly, a přitom strany Mnichovské dohody byly rovněž signatáři smluv, které zakazovaly řešit sporné otázky těmito prostředky.⁴⁶ Samotná změna státních hranic byla taktéž protiústavní, když stejně jako je tomu stanoveno v současné Ústavě České republiky, státní hranice mohly být měněny pouze na základě ústavního zákona.⁴⁷

Krátce po Mnichovské dohodě začaly problémy dále narůstat, když dne 19. listopadu 1938 Národní shromáždění přijalo ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny a také ústavní zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusy, na základě kterých, tyto území získaly svou autonomii. Z Československé republiky se stala Česko – Slovenská republika a tím byl i formálně vyjádřen rozkol uvnitř státu. Demokracie v Česko-Slovensku a klasické rozdělení státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, začínalo získávat čím dál větší trhliny, když Národní shromáždění přijalo ústavní zákon č. 330/1938 Sb., který funkci prezidenta, jež po abdikaci a následném exilu Eduarda Beneše od 6. října 1938 zastával JUDr. Emil Hácha, zmocňoval k vydávání dekretů se silou ústavního zákona. Podobnou pravomoc obdržela vláda, která byla oprávněna vydávat nařízení se silou zákona.⁴⁸

Agrese Německa vygradovala v okupaci českého území, jejíž počátek připadl na období mezi 14.-16. března 1939, kdy bylo Česko-Slovensko vojensky napadnuto. Celá nepřátelská vojenská akce měla být zahlazena dohodou, kterou v první den okupace 14. září podepsal v Berlíně prezident Emil Hácha a de iure i de facto svěřil osud republiky Adolfu Hitlerovi. Ten 16. března vydal výnos č. 75/1939 Sb., o zřízení Protektorátu Čechy a Morava (dále jen “*Výnos*”), čímž republika odepřel státní právní subjektivitu⁴⁹ a nastolil tak německou diktaturu. Čl. 3 odst. 1 Výnosu sice zakotvovalo

⁴⁶ Locaronská dohoda z roku 1925 nebo Briand-Kellogův pakt z roku 1928.

⁴⁷ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 333-338. ISBN 9788073802578.

⁴⁸ Tamtéž, s. 340-345.

⁴⁹ Článek 6. Výnosu.

částečnou autonomii Protektorátu Čechy a Morava (dále jen “*Protektorát*”), ale ta prakticky neexistovala. Výnos dále zakotvil v čl. 2 dvě skupiny obyvatelstva:⁵⁰ „(1) *Obyvatelé protektorátu, kteří jsou příslušníky německého národa, stávají se německými státními příslušníky a podle předpisů zákona o říšských občanech z 15. září 1935 (Říš. Zák. I., str. 1146) říšskými občany. Pro ně platí tudíž také ustanovení na ochranu německé krve a německé cti. Podléhají německé soudní pravomoci.* (2) *Ostatní obyvatelé Čech a Moravy stávají se státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava.*“⁵¹ Podvojně nebylo pouze občanství, ale také právní řády, kdy na území Protektorátu platilo říšské právo a současně právo dosavadní, které se aplikovalo na území Čech a Moravy, jak vyplývá z čl. 11 a 12 Výnosu.⁵²

Stejně jako právní řády, i orgány Protektorátu byly zdvojené. Říšské měly dominantní postavení, kdy v čl. 5 odst. 1 Výnosu vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler ustanovil funkci říšského protektora, jako orgán nejvyšší na území Protektorátu, který měl za úkol zastupovat a reprezentovat německé zájmy. Prvním říšským protektorem byl jmenován Konstantin von Neurath, který byl roku 1941 Adolfem Hitlerem poslán na “dlouhodobou dovolenou”, a tak byl nahrazen zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem.⁵³

Během Německé okupace působilo na území Protektorátu několik odbojových organizací.⁵⁴ Německým bezpečnostním složkám se podařilo odhalit většinu jejich sítě. Až nástup zastupujícího říšského protektora však sebou přinesl velké čistky příslušníků odbojových skupin, kdy byly na příkaz Reinharda Heydricha popraveni a posíláni do koncentračních táborů.⁵⁵ Tyto kroky pochopitelně vyvolaly ještě větší vlnu nevole, než tomu bylo doposud. V Londýně, kde měla sídlo exilová vláda bylo rozhodnuto, že Heydrich musí být odstraněn. Do dnešní doby však není zcela zřejmé, jaké politické důvody vedly k tomuto rozhodnutí. Jedna z teorií uvádí, že na exilovou vládu byl vyvíjen tlak, aby byla zesílena odbojová činnost na území Protektorátu. Exilový prezident Edvard Beneš se zároveň obával, že při případné porážce Německa, bude namítána spolupráce a

⁵⁰ De facto byla i 3. skupina, na kterou se vztahovaly rasové předpisy.

⁵¹ Čl. 2 výnosu č. 75/1939 Sb., o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.

⁵² VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 347-350. ISBN 9788073802578.

⁵³ Tamtéž, s. 350-351.

⁵⁴ Obrana národa, Ústřední vedení odboje domácího, Petiční výbor věrni zůstaneme.

⁵⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003, s. 476. ISBN 8072014331.

ochota se začlenit do Velkoněmecké říše. Proto byla vymyšlena vojenská operace Anthropoid, během které měli českoslovenští parašutisté Josef Gabčík a Jan Kubiš provést výsadek na území Protektorátu a s pomocí místního odboje a dalších parašutistů, kteří se do Protektorátu dostali zbylými výsadbami, spáchat atentát na Reinharda Heydricha.⁵⁶

3.2. Právní úprava

Jak bylo uvedeno v předešlé podkapitole, velkou úlohu v právním řádu Protektorátu zastával Výnos Vůdce a říšského kancléře Německa, který ponechával platné právo v Čechách a na Moravě v účinnosti, pokud neodporovalo smyslu převzetí ochrany Německou říší. V oblasti trestního práva hmotného se i nadále na území Protektorátu uplatňoval zákon o zločinech, přečinech a přestupcích spolu s dalšími vedlejšími trestními zákony, které byly doplňovány postupně dalšími předpisy,⁵⁷ které měli za cíl vytvářet a zpřesňovat skutkové podstaty protiprávních činů reflektující období druhé světové války a současně do určité míry sjednocovat trestněprávní postihy za skutkové podstaty činů obsažených v obou právních rádech, kdy trest v říšském trestněprávním předpisu by byl mírnější než v protektorátním.⁵⁸

Dvoukolejnost práva, jak již bylo zmíněno výše, byl v případě trestního práva vyjádřena ještě před vydáním Výnosu, když dne 15. března 1939 velitel německé okupační armády Walther von Brauchitsch nařizoval o používání trestního práva na území Čech a Moravy⁵⁹, které upravovalo působnost říšského trestního práva na území Protektorátu. Na toto nařízení navazovalo nařízení říšských ministrů spravedlnosti a vnitra o německém soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava⁶⁰ a nařízení o výkonu trestního soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 14. dubna 1939.⁶¹

⁵⁶ DETLEF, Brandes. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, s. 394-395. Obzor (Prostor). ISBN 9788072604098.

⁵⁷ Např. vládní nařízení č. 62/1941 Sb., k odvrácení požárů zaviněných nedbalostí; vládní nařízení č. 85/1942 Sb., kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích aj.

⁵⁸ S ohledem na § 9 odst. 2 nařízení říšského protektora VRp. 33/1939, k výkonu soudní pravomoci v Protektorátu Čechy a Morava ze dne 14. dubna 1939: „Dopustí-li se někdo činu, na který se užije předpisů říšského práva, a mimo to dalšího činu, který se má posuzovati podle práva Protektorátu, vyměří se úhrnný trest dle předpisů říšského práva.“

⁵⁹ VRp. 1/1939.

⁶⁰ RGBl. I. s. 752.

⁶¹ RGBl. I. s. 754.

Zejména poslední uvedené nařízení mělo velký význam pro posouzení atentátu na zastupujícího říšského protektora.⁶²

V první části nařízení o výkonu soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava v § 1 byli vyjmuti z působnosti trestních zákonů Protektorátu němečtí státní příslušníci nacházející se na jeho území a bylo stanoveno, že na ně bude s výjimkami platit říšské trestní právo. Ony výjimky upravovalo ustanovení § 6, pokud nebylo možné na spáchané protiprávní činy užít trestních předpisů Říše, použilo se trestních předpisů Protektorátu. V § 9 pak byla řešena kolize trestů ukládaných podle říšských a protektorátních trestních zákonů, kdy odst. 1 stanovil, že se užije trestu nejpřísnějšího, odst. 2 pak upravoval souběh trestných činů, kdy jeden se posuzoval podle říšských zákonů a další podle práva Protektorátu. Část druhá upravovala působnost trestního práva na osoby, kteří nejsou německými státními příslušníky, kdy § 14 odst. 1 stanovil: „Trestné činy osob, které nejsou německými státními příslušníky, trestají se soudy Protektorátu podle trestního práva Protektorátu a stíhají se podle práva v trestním řízení tam platného, pokud v § 15 až 18 není stanoveno jinak.“ Ustanovení § 15 stanovilo výjimky z pravidla uvedeného v § 14 odst. 1, kdy si říšské trestní právo osobovalo působnost trestního práva Protektorátu:⁶³

(1) „Pro trestné činy osob, které nejsou německými státními příslušníky, platí tyto trestní předpisy říšského práva:

a) z trestního zákoníku pro Německou Říši

§ § 80 až 93a (velezrada a zemězrada),

§ 94 (útoky proti Vůdci a říšskému kancléři),

§ § 102 až 104 (nepřátelská jednání proti spřáteleným státům),

§ 110 (vyzývání k neuposlechnutí zákonů),

§ 112 (vyzývání vojáků k neposlušnosti),

§ § 134a, 134b (spílání Říši nebo straně),

§ 135 (nevážnost k výsostným znakům),

§ 141 (svádění ku zběhnutí),

§ 141a (najímaní k cizozemské službě vojenské),

⁶² VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 503. ISBN 9788073802578.

⁶³ Nařízení o výkonu trestního soudnictví v Protektorátu Čechy a Morava, ze dne 14. dubna 1939 (RGBl. I. s. 754.).

*§ 143a (poškození branných prostředků),
§ 239a (vyděračská loupež dítěte),
§ § 353b a 353c (porušení tajemství), pokud důležité veřejné zájmy Říše byly ohroženy;
b) zákon proti silniční loupeži pomocí pastí na auta ze dne 22. června 1938 (Říšský zák. I., str. 651);
c) § § 49a a 139 říšského trestního zákoníku (připravování zločinu, opominuté oznámení připravovaného zločinu) ohledně vpředu uvedených zločinů.
(2) Právě tak platí německé trestní právo, byl-li trestný čin řízen proti německé branné moci nebo spáchán proti nositeli německého úřadu nebo úřad u NSDAP, příslušníku branné moci nebo jejího průvodu, SA, SS, NSKK nebo NSFK, kteří z příčin služebních nebo z rozkazu Říše v Protektorátu se zdržují, z politických pohnutek nebo pro jejich úřední nebo služební činnost.
(3) Pokud dle toho používati jest trestních předpisů Německé Říše, jest použiti všeobecných předpisů říšskoněmeckého trestního práva.“⁶⁴*

Ustanovení § 15 taxativně vyjmenovávalo trestní delikty, které svou povahou ohrožovaly Velkoněmeckou říši jako celek, některé z nich bychom v dnešní době mohli označit za teroristické činy. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto, že tyto budou posuzovány bez ohledu na státní příslušnost, podle říšských trestních předpisů. Je důležité upozornit na odst. 2, který bych označil za generální „teroristickou“ klauzuli, která automaticky stanovila působnost říšských právních předpisů na kohokoliv, kdo se dopustil trestného činu na představiteli německé státní moci z politických pohnutek. Třetí část Výnosu pak obsahovala přechodná a závěrečná ustanovení.

Podobně jako trestní právo hmotněprávní, i procesní trestní právo mělo dualistickou koncepci. Jak Výnos čl. 2 stanovil, němečtí státní příslušníci, tedy říšští občané, podléhají německé soudní pravomoci. Ustanovení § 2 nařízení o výkonu trestního soudnictví, pak uvádělo jednotlivé procesní předpisy upravující německé justiční úřady:

„I.

⁶⁴ NAŘÍZENÍ ZE DNE 14.4.1939 K VÝKONU SOUDNÍ PRAVOMOCI V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA [online]. [cit. 2020-09-3]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=7757&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

1. *trestní řád pro Německou Říši*;
2. *zákon týkající se odškodnění osob při obnově řízení osvobozených ze dne 20. května 1898 (Říšský zák. str. 345)*;
3. *zákon o odškodnění za nevinně vytrpěnou vyšetřovací vazbu ze dne 14. července 1904 (Říšský zák. str. 321)*;
4. *zákon o omezeném podávání zpráv z trestního rejstříku a zrušení trestních záznamů ze dne 9. dubna 1920 (Říšský zák. str. 507)*;
5. *zákon o soudnictví nad mládeží ze dne 16. února 1923 (Říšský zák. I., str. 135)*;
6. *nařízení o trestním rejstříku ve znění ze dne 17. února 1934 (Říšský zák. I., str. 140)*;
7. *zákon o provedení výslechu příslušníků NSDAP a jejich složek ze dne 1. prosince 1936 (Říšský zák. I., str. 994)*;

II.

1. *nařízení o odškodnění kmetů, porotců a důvěrníků ze dne 18. března 1924 (Říšský zák. I., str. 282)*;
2. *v trestních věcech poplatkový řád pro právní zástupce ze dne 5. července 1927 (Říšský zák. I., str. 162).*⁶⁵

Na počátku Protektorátu nejdříve panovaly nejasnosti, které soudy jsou příslušné k posuzování jednotlivých deliktů. Německá justice soudila všechny trestní delikty posuzované podle říšského práva.⁶⁶ Zbytková příslušnost pak měla připadnout na autonomní soudy Protektorátu, které se stále řídily trestním řádem z roku 1873, který byl v průběhu času postupně doplňován dalšími předpisy.⁶⁷

Hlavními trestními hmotněprávními předpisy byly trestní zákoník pro Německou Říši⁶⁸ (dále jen „*říšský trestní zákoník*“) a již několikrát zmíněný zákon o zločinech, přečinech a přestupcích,

⁶⁵ Tamtéž, § 2.

⁶⁶ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 504. ISBN 9788073802578.

⁶⁷ Např. vládní nařízení č. 306/1939 Sb., o změně některých ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu ze dne 9. listopadu 1939; vládní nařízení č. 396/1940 Sb., jímž se mění a doplňuje trestní řád a předpisy o složení soudů; vládní nařízení č. 143/1942 Sb., jímž se protektorátní právo přizpůsobuje právu říšskému ze dne 16. dubna 1942 aj.

⁶⁸ Německý trestní zákoník z 15. května 1871 (RGBl. I., s. 127).

kteře se uplatňovaly dle výše stanovených pravidel. Kromě svých novelizací byly doplňovány některými dalšími trestními zákony a nařizeními. Na autonomní úrovni to byl vedle zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, zákon na ochranu republiky, který byl blíže rozebrán v první kapitole. Říšské právo upravoval některé teroristické činy ve zvláštní části říšského trestního zákoníku.

Říšský trestní zákoník

Zákoník byl rozdělen na část obecnou, kde byly zakotveny základní instituty a zvláštní část upravující skutkové podstaty trestných činů. V § 1 rozděloval trestné činy na zločiny, přečiny a přestupky, avšak na rozdíl od stejnojmenného zákona, byl delicím znakem výše uloženého trestu. Právní zásady se velmi lišily od zásad uvedených v zákonu o zločinech, přečinech a přestupcích, kdy v § 2 v odst. 1 popírá zásadu *nullum crimen sine lege*: „*Kdo se dopustí činu, který zákon prohlásí za trestný nebo který si podle základní myšlenky trestního zákona a podle zdravého rozumu obyvatel zaslouží trest, je potrestán.*“ Současně odstavec 2 téhož paragrafu, přípouštěl využití analogie, která je blíže rozebrána v podkapitole „Německé pojetí atentátu“. Tato úprava byla v přímém rozporu se zásadou legitimního očekávání, práva na spravedlivý proces a nezávislý soud, což pouze potvrzovalo libovůli, která je charakteristická pro diktátorský způsob vlády. Zákoník dále ve svých paragrafech upravoval například svou působnost,⁶⁹ trestní odpovědnost pachatele, institut promlčení a dále pak tresty a způsob jejich ukládání. Zvláštní část uváděla skutkové podstaty trestných činů. Podle § 15 Výnosu se některých mohly dopustit i osoby, které nebyly německými státními příslušníky. Pro účely této diplomové práce jsou vybrány pouze ty, které upravují problematiku terorismu. Těmi jsou trestné činy **velezrady** a **zemězrady**, jejichž úprava byla rozprostřena ve vícero ustanoveních, konkrétně v § 80 – 93a. Ustanovení § 81 **velezrada na Vůdci** byla koncipována jako: „*Kdo něco podnikne, aby říšského presidenta nebo říšského kancléře nebo jiného člena říšské vlády zbavil jeho ústavní moci, nebo aby ho násilím nebo hrozbou násilí nebo zločinem nebo přečinem donucoval nebo mu zabraňoval, vůbec nebo v určitém smyslu, vykonávati práva daná mu ústavou. Trestem je trest smrti nebo doživotí káznice nebo káznice ne kratší pěti let. Touto normou je chráněn Vůdce a říšský kancléř nebo některý ze*

⁶⁹ Byl zde vyjádřen princip teritoriality – § 4 odst. 1. To tedy znamenalo, že německé trestní právo se vztahovalo i na cizince, které se dopustili deliktu na území Velkoněmecké říše.

říšských ministrů. *K dokonání trestného činu stačí ve smyslu § 87 již pokus.*⁷⁰ Kromě výše uvedených lze pak už jen uvést trestný čin **útoku na Vůdce a říšského kancléře** obsažený v § 94. „*Kdo se dopustí útoku na život nebo zdraví (násilný čin) proti Vůdci a říšskému kancléři, bude potrestán odnětím svobody na nejméně tři měsíce, ledaže by jiné předpisy stanovily přísnější trest.*“⁷¹ Chráněnou osobou byl Vůdce a říšský kancléř, nikoliv další členové říšské vlády ani jiní vysoce postavení představitelé státu. To je také důvod, proč by toto ustanovení nešlo aplikovat na atentátníky zastupujícího říšského protektora. Ačkoli by se mohlo zdát, že německé trestního právo zapomnělo chránit ostatní reprezentativní státní moci, nebylo tomu tak. Tato problematika byla upravena v Nouzovém nařízení říšského prezidenta z 28. Února 1933, které bude blíže rozebráno níže.⁷²

Trestní právo, které platilo na území Protektorátu bylo silně ovlivněno tehdejší společenskou situací, válečným stavem a rasovými předpisy, které upřednostňovali Říšského občana na úkor ostatních, především židů. Úprava problematiky terorismu nebyla v říšském trestním zákoníku příliš ucelená, na rozdíl od právní úpravy autonomní normotvorby Protektorátu, která vycházela ze samostatného zákona na ochranu republiky z roku 1923. Právní řád Velkoněmecké říše byl na terorismus vcelku dobře připraven. Nacistické Německo, v němž panoval diktátorský režim, dokázalo velmi rychle a pružně reagovat na společenské události, což je charakteristický znak autokracie. Německým soudům, které nebyly limitovány skutkovými podstatami trestných činů a v případě stanovení trestů jim byla ponechána značná volnost, byla dána velká pravomoc. Všechny tyto prostředky, kterými byl stát vybaven, byť jsou v této podobě v západní kultuře nepřijatelné, jsou zároveň velmi účinným nástrojem v boji proti terorismu. Například neomezené sledování a odposlouchávání osob, mající za následek redukci základních práv jednotlivce ve prospěch společnosti, zvyšuje povědomí státu o dění mezi občany na jeho území, což může vést ke zmenšení rizika teroristických útoků. Na jedné straně byla Říše vybavena velmi účinnými nástroji k potírání terorismu, na druhé straně vlastní státní teror⁷³ aplikovaný na obyvatelstvo Protektorátu, byl

⁷⁰ VESELÁ, Jarmila. *Trestní právo německé všeobecně platné na území Protektorátu Čechy-Morava*. Praha: Kompas, 1939, s. 6. Knihovna právnických aktualit Kompasu.

⁷¹ § 94 odst. 1 Německý trestní zákoník z 15. května 1871 v účinném znění od 21. prosince 1932–4. února 1946.

⁷² VESELÁ, Jarmila. *Trestní právo německé všeobecně platné na území Protektorátu Čechy-Morava*. Praha: Kompas, 1939, s. 20. Knihovna právnických aktualit Kompasu.

⁷³ Např. Masové vyvražďování židovského obyvatelstva.

možným impulsem k odvetným teroristickým útokům. Vzniká zde tak určitý paradox, kdy účinné metody v boji proti terorismu, které diktátorské režimy mohou aplikovat, jsou současně jedním z důvodů vzniku podhoubí pro jinou formu teroristické aktivity. Demokratický režim Československé republiky, který dal vzniknout „protiteroristickému“ zákonu na ochranu republiky, nebyl zdaleka tak akceschopný, ale v konečném důsledku dokázal s příslušnou legislativou velmi dobře pracovat a prokázal, že se dokázal bránit podvratným útokům na ústavní zřízení. Důkazem se stalo poučení ze zmíněného atentátu Josefa Šoupala.

3.3. Závěry z tohoto historického období

Atentát na zastupujícího říšského protektora jedoucí v kabrioletu ze zámku v Panenských Břežanech na Pražský hrad byl proveden 27. května 1942, dopoledne okolo půl jedenácté v zatáčce v Libni. Josef Gabčík se pokusil cíl v projíždějícím automobilu zastřelit samopalem, ten se mu však zasekl. Jan Kubiš neváhal a hodil upravený ruční granát směrem k zadní části vozidla. Exploze se střepinami zasáhly tělo Reinharda Heydricha na několika místech. Ten 4. června 1942 na následky svých zranění zemřel. Atentátníkům se podařilo z místa činu uprchnout.⁷⁴

Bezprostředně po atentátu na zastupujícího říšského protektora byla zorganizována rozsáhlá pátrací akce, probíhající na celém území Protektorátu, do které se zapojilo tisíce příslušníků gestapa, německé armády a policie. Měla za cíl dopadnout atentátníky a všechny osoby, které jim k atentátu dopomohly. Téhož dne, kdy byl spáchán atentát, v odpoledních hodinách kolem páté hodiny byl vyhlášen civilní výjimečný stav, který měl za následek ohlašovací povinnost, což v praxi znamenalo zastřelení každé osoby, která nebyla přihlášena k pobytu v Protektorátu. Německá odpověď za smrt Heydricha byla velmi agresivní a vyžádala si nespočet nevinných lidských životů. Probíhalo masové zatýkání obyvatelstva, které vyústilo k mnoha rozsudkům smrti. Vrcholem celé odvetné akce bylo vypálení a srovnání se zemí obce Lidice dne 10. června a obce Ležáky o dva týdny poté.⁷⁵

⁷⁴ DETLEF, Brandes. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, s. 397. Obzor (Prostor). ISBN 9788072604098.

⁷⁵ Tamtéž, s. 398 – 401; 411 – 414.

Atentátníky se podařilo vypátrat až na základě udání učiněné jedním z parašutistů konfidentem Karlem Čurdou. Díky jeho informacím bojové elitní útvary Waffen-SS německé armády 18. června 1942 obklíčili kostel svatého Cyrila a Metoděje. I přes velkou přesilu německých oddílů se parašutistům podařilo bránit své pozice několik hodin. Přes veškerou snahu německých oddílů, útočící proti agilním obráncům, které použili všechny dostupné zbraně, tedy pušky, kulomety, tříštivé granáty, dokonce se je snažili vykouřit slzným plynem a vyplavit vodou, se nepodařilo všechny parašutisty zneškodnit. Až nedostatek nábojů definitivně zlomil odpor atentátníků. S vědomím pravděpodobného mučení, které by dříve či později pravděpodobně skončilo smrtí, si sami vzali život posledním nábojem ze svých zbraní. Toho dne přišli o život všichni parašutisté,⁷⁶ kteří se v kostele nacházeli.⁷⁷

Kromě Karla Čurdy a dalšího parašutisty Viliama Gerika, kteří výměnou za zradu obdrželi amnestii, se nepodařilo zajmout žádného pachatele atentátu. Proto nemohl být uskutečněn žádný soudní proces. Je pravděpodobné, že Němci by z atentátníků udělali exemplární odstrašující případ a po dlouhém mučení, mající za cíl prozrazení důležitých informací, by stanuli před německými soudy.

Je na místě také zmínit, že teroristický čin, kterého se parašutisté z německého pohledu dozajista dopustili, má vícero rovin, a to jak z právního, tak z morálního hlediska.

3.3.1. Německé pojetí atentátu

Parašutisté, kteří sloužili v zahraničí v československé armádě, která byla s výjimkou vládního vojska zrušena,⁷⁸ se vedle dezerce, které se dopustili všichni českoslovenští vojáci bojující proti Třetí říši v zahraničí, atentátníci dále dopustili protiprávních činů, jež by byly právně kvalifikovány podobně jak tomu bylo u většiny zajatých československých letců: 1. velezrada, 2. zemězrada, 3. špionáž, 4. nedovolené nošení zbraně⁷⁹ a 5. nezákonného opuštění vlasti, které

⁷⁶ Rtm. Josef Gabčík, rtm. Jan Kubiš, nadpor. Adolf Opálka, podpor. Josef Valčík, čet. asp. Josef Bublík, čet. Jan Hrubý a rotný Jaroslav Švarc.

⁷⁷ DETLEF, Brandes. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, s. 414-418. Obzor (Prostor). ISBN 9788072604098.

⁷⁸ Vládním nařízením č. 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé Česko-slovenské branné moci.

⁷⁹ Nařízením ze dne 6.5.1940, kterým se mění nařízení ze dne 1. srpna 1939 o držení zbraní na území Protektorátu Čechy a Morava (RP14/40).

německé soudy zahrnovali pod ustanovení § 91a Říšského trestního zákoníku,⁸⁰ kdy v těchto případech byli posuzováni jako Němci: „*Němec, který slouží v nepřátelské vojenské mocnosti během války proti Říši nebo pozvedne zbraň proti Říši nebo jejím spojencům, je potrestán smrtí nebo doživotním vězením nebo trestem odnětí svobody na nejméně pět let.*“⁸¹ Především ale spáchali atentát na zastupujícího říšského protektora. Říšský trestní zákoník ve svém § 2 odst. 2 obecně připouštěl použití analogie skutkových podstat trestných činů: „*Pokud na čin není přímo použitelné žádné konkrétní ustanovení trestního zákoníku, bude čin potrestán podle ustanovení, jehož základní myšlenka se na něj nejlépe vztahuje.*“⁸² Skutková podstata atentátu na zastupujícího říšského protektora nebyla v žádném právním předpise konkrétně obsažena. Ustanovení § 5 Nouzového nařízení říšského presidenta k ochraně národa a státu z 28. února 1933 (RGBI. I. 83) však stanovovalo trest smrti nebo doživotní vězení nebo vězení do 15 let na pokus vraždy říšského prezidenta, člena nebo komisaře říšské nebo zemské vlády a na vyzývání, nabízení se, přijetí nabídky a komplot k takovému činu.⁸³ Lze se domnívat, že by německý soud vedle výše zmíněných skutků ve svém rozsudku odsoudil přeživší členy teroristického komanda v souladu se zásadou analogie rovněž za útok na Reinharda Heydricha, který zastupoval říšské zájmy.

Je více než pravděpodobné, že jakýkoliv přeživší pachatel, který se podílel na útoku proti Heydrichovi by trestu smrti neunikl, a to ani s ohledem na skutečnost, že nebyly prováděny popravy československých válečných zajatců ze strachu, že by byli v odvetě stejným způsobem trestáni němečtí vojáci v nepřátelských zajateckých táborech.⁸⁴

Je zde třeba také zmínit odlišnosti mezi českými a slovenskými občany ve vztahu k právnímu posouzení atentátu. Zákon č. 1/1939 Sl. z. o samostatném Slovenském státu, dal vzniknout první Slovenské republice, kdy zákon v § 1 stanovil: „*Slovenská krajina vyhlasuje sa za samostatný a neodvislý Slovenský štát. Snem Slovenskej krajiny pretvára sa na zákonodarný snem Slovenského*

⁸⁰ KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945*. Praha: Naše vojsko, 2005, s. 44. ISBN 8020607781.

⁸¹ § 91a Německý trestní zákoník z 15. května 1871 v účinném znění od 2. května 1934–20. září 1945.

⁸² Tamtéž, § 2 odst. 2 v účinném znění od 1. září 1935–4. února 1946.

⁸³ VESELÁ, Jarmila. *Trestní právo německé všeobecně platné na území Protektorátu Čechy-Morava*. Praha: Kompas, 1939, s. 31-32. Knihovna právnických aktualit Kompassu.

⁸⁴ KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945*. Praha: Naše vojsko, 2005, s. 44. ISBN 8020607781.

štátu.“⁸⁵ Slovenský stát, ač byl úzce propojen s nacistickým Německem, byl samostatnou zemí s vlastním právním řádem a státním zřízením. Na základě této skutečnosti by na slovenské občany nemohli být aplikovány některé trestné činy, jako tomu bylo u atentátníků s českou národností. Skutková podstata obsažena v § 5 Nouzového nařízení říšského presidenta k ochraně národa a státu z 28. února 1933 není omezena na národnostní prvek a ve spojení s § 4 odst. 4 říšského trestního zákoníku,⁸⁶ by trestu dozajista neunikl ani například Jozef Gabčík, který se narodil v Rajeckých Teplicích na Slovensku.

3.3.2. České pojetí atentátu

V období druhé světové války fungovalo tzv. *prozatimní státní zřízení* v Londýně, složené z prezidenta republiky, který jmenoval vládu a zřizoval Státní radu, které z formální hlediska zajišťovalo kontinuitu státního útvaru spolu s právním řádem vycházející z uspořádání v Ústavní listině z roku 1920. Prozatimní zřízení bylo založeno na myšlence, kdy abdikací akt prezidenta Edvarda Beneše po Mnichovské dohodě byl nelegální a tedy neplatný.⁸⁷

Ústavní deficit, který byl představován v podobě nemožnosti svolávat Národní shromáždění a fakticky tak naplňovat složku zákonodárné moci, byl dočasně překlenut⁸⁸ ústavním dekretem č. 2/1940 Úř. věst. čsl., kdy se prezident republiky stal také nositelem zákonodárné moci. Jeden z nejdůležitějších dekretů z hlediska vyjádření státní kontinuity byl ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, jehož smyslem bylo vrátit se k právním poměrům platným před 29. zářím 1938 a nezačlenit do právního řádu právní předpisy přijaté v době nesvobody s výjimkou těch, které obsahově neodporovaly znění nebo zásadám demokratického právního státu. Tím vyšel vstříc reálně fungujícím společenským vztahům na území Protektorátu. Výslovně však derogoval oblast trestního soudního práva, trestního soudního řízení, osobního práva a rodinného práva. Je tedy možno tento ústavní dekret shrnout slovy, že stanovil určitý

⁸⁵ §1 zákona č. 1/1939 Sl. z. ze dne 14. března 1939 o samostatném Slovenském státu.

⁸⁶ Německé trestní právo se vztahovalo rovněž na činy, kterých se cizinec dopustil v Německu.

⁸⁷ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 373-374. ISBN 9788073802578.

⁸⁸ Podle ústavního dekretu č. 11/1944 Úř. věst. čsl., všechny prezidentské dekrety podléhaly dodatečnému schválení, tzv. ratihabici, příslušnými ústavními činiteli, a to nejpozději do šesti měsíců po dni, kdy se seje Národní shromáždění.

kompromis mezi jednoznačnou deklarací kontinuity státního a právního zřízení na jedné straně a zároveň uznání určitých právních předpisů v období Protektorátu na straně druhé.⁸⁹

Z výše uvedeného lze dovozovat kontinuitu státního aparátu, tedy i legální fungování armády. Atentát na Reinharda Heydricha jako na představitele státní moci, která nelegálně okupovala území Čech a Moravy, byl v souladu s československým právním řádem a byl současně legitimním vojenským obranným aktem v souladu s mezinárodním válečným právem.⁹⁰

Pokud bychom se přesunuli do dnešní doby, je na místě zmínit čl. 23 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod České republiky (dále jen „*Listina*“), který na rozdíl od Ústavní listiny Československé republiky z roku 1920, zakotvuje institut práva občanů postavit se na odpor jako jedno z přirozených práv: „*Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.*“⁹¹ Tento článek Listiny obsahuje právní institut, který je svou povahou specifický a v praxi obtížně aplikovatelný. Problematika tohoto článku spočívá v samotné interpretaci jednotlivých pojmů, které jsou podrobně vysvětleny v komentáři prof. JUDr. Jana Kysely, Ph.D., DSc. k čl. 23 Listiny.

- *Občané*, jež jsou definováni v čl. 42 odst. 1 Listiny,⁹² jsou pojmově užším vymezením lidu, který je dle čl. 2 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, zdrojem veškeré státní moci. Na otázku, zda právo na odpor náleží občanům jako celku nebo se jedná o právo individuální, nalezneme v komentáři: „*Čl. 23 je vystavěn na individualistické koncepci, když mluví o občanech. "Občané" v tomto kontextu znamená spíše "každý občan" (obdobně Adamus nebo Filip 2003) než "všichni občané" či "lid" (k pojmu občan čl. 42 odst. 1 Listiny a čl. 12 Ústavy, takže státní občané ČR). Jednotlivec v praxi nebude příliš úspěšným, to však neznamená, že mu*

⁸⁹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 377-378. ISBN 9788073802578.

⁹⁰ Např. s mezinárodními smlouvami podepsanými na konferenci v Haagu v roce 1907.

⁹¹ Čl. 23 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

⁹² Pokud *Listina* používá pojmu "občan", rozumí se tím státní občan České a Slovenské Federativní Republiky.

*právo nenáleží. Právo na odpor je právem politickým, sloužícím k ochraně práv v plné míře přiznaných právě občanům, takže vyloučení cizinců je adekvátní. Odpor vyžaduje jednání, jehož jsou v posledku schopni pouze lidé, tudíž nepřísluší právníckým osobám.*⁹³

- *Odpor je neurčitý právní pojem, který může být vykládán velmi široce. Kde však jsou vymezeny hranice? Může být v krajním případě použito násilí nebo dokonce někoho cíleně usmrtit? I na to nám odpovídá výše zmíněný komentář: „Otevřenou otázkou jsou formy, resp. způsoby realizace práva na odpor. Má-li být odpor efektivní, zřejmě se nelze apriorně vyhýbat násilí. To však musí být zacíleno "proti tomu, kdy by odstraňoval", tedy proti osobám aktivně jednajícím nejen ve prospěch "odstraňujícího režimu", ale právě provádějícím (připravujícím) ono odstraňování. To je vlastně logika odpovídající i starým učení o tyranovraždě: oprávněnost vraždy tyрана neimplikuje oprávněnost vraždy všech těch, kteří pro něj pracují. Užití násilí by mělo být podřízeno zásadě přiměřenosti, resp. ne zjevné nepřiměřenosti.“⁹⁴*
- *Odstraňování demokratického řádu lidských práv a základních svobod, založených Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny jsou korektivem jejichž účelem má být omezení zneužívání institut práva na odpor, který může být aplikován až při splnění výše uvedených kumulativních podmínek. K tomuto se rovněž vyjadřuje komentář Jana Kysely: „Dokladem obav z práva na odpor, jež měly být zhojeny Restriktivní úpravou, je kumulace podmínek. Zprvu mělo dostačovat "znemožnění účinného použití zákonných prostředků", později přibyl souběh se "znemožněním činnosti ústavních orgánů". (...) Za "zákonné prostředky" je třeba považovat ty, jež zákony běžně poskytují k ochraně lidských práv a základních svobod, tedy civilní žaloby, trestní obžaloby, rozhodování nalézacími soudy, opravné prostředky, ústavní stížnosti apod.“ I přes to, že soudy v době Protektorátu fungovaly, byla jejich nezávislost a*

⁹³ WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 525-535. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506.

⁹⁴ Tamtéž.

nepodjatosti velmi ovlivněna tehdejším režimem nadvlády nacistického Německa. Podmínka „*znemožnění činnosti ústavních orgánů*“ byla naplněna již výše zmiňovanou nefunkčností Národního shromáždění, jehož funkci prozatímně zastával exilový prezident. O odstraňování demokratického řádu lidských práv a základních svobod nemohlo být pochyb, kdy bylo například vydávána celá řada právních předpisů,⁹⁵ která výslovně popírala základní lidská práva a svobody.

I přes výše popsanou problematiku interpretace čl. 23 Listiny, jsem toho názoru, že atentát na Reinharda Heydricha bezesbytku naplnil předpoklady pro uplatnění tohoto institutu na ochranu demokratického řádu státu. Jeho odstranění by tak bylo v souladu i s dnešní právní úpravou.

Závěrem k této kapitole lze konstatovat, že je zajímavé, jak na tentýž skutek můžou být diametrálně odlišné pohledy, kdy jedna společnost by atentátníky popravila a druhá jim udělovala vyznamenání se všemi poctami. Tento příklad je jen dokladem toho, jak terorismus se svými definicemi může být relativním pojmem. Pro jedny jste hrdiny, pro ty druhé zbabělí a zákeří teroristé.

4. 1955–1953 - Aktivita skupiny formovaná kolem bratrů Mašínů

4.1. Historický kontext

Po skončení druhé světové války v Evropě, kdy 8. května 1945 Německo kapitulovalo, se obnovila Československá republika na základě přijaté koncepce kontinuity⁹⁶ navazující na Ústavní listinu z roku 1920. Významný dokument, který ovlivnil tvorbu staronového státu byl tzv. Košický

⁹⁵ Např. vládní nařízení č. 136/1939 Sb. o právním postavení Židů ve veřejném životě.

⁹⁶ Koncepce kontinuity se opírala o ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věstníku, o obnovení právního pořádku.

vládní program,⁹⁷ přijatý dne 5. dubna 1945 Slovenskou národní radou,⁹⁸ který byl promítnut také do Ústavy z 9. května 1948. Tento vládní program obsahoval politické zásady, které určovaly další vývoj československého státu. Pojednával o tématech jako vypořádání se s německými a maďarskými zrádci, potrestání válečných zločinců a také v prvním článku deklaroval úzké napojení na Sovětský svaz, což byla první indicie k blížící se totalistické vládě komunistů.⁹⁹ Bylo tak zřejmé, že Československý stát nebude stejný, jaký byl před Mnichovskou dohodou. V květnu 1946 se konaly první poválečné volby, v nichž zvítězila Komunistická strana Československa, zkráceně KSČ. Byla vytvořena vláda v jejímž čele stál Klement Gottwald, který svými politickými kroky směřujícími k upevnění vazeb na Sovětský svaz,¹⁰⁰ nenechaly nikoho na pochybách, jakým směrem se bude Československo ubírat. Komunisté postupovali za účelem získat monopolistické vládnoucí postavení velmi agresivně, kdy se jim de facto v průběhu jednoho měsíce, který vešel ve všeobecnou známost jako „únorový komunistický převrat“, se podařilo tohoto cíle dosáhnout. Jeden z posledních kroků, kterým byl završen puč, se stal návrh premiéra Klementa Gottwalda na novou vládu, který předložil dne 25. února 1948 prezidentu Edvardu Benešovi. Jeho součástí bylo přijetí demisí nepohodlných tehdejších ministrů. Prezident návrh přijal, čímž KSČ získala prakticky neomezenou vládu nad Československem na následujících několik desítek let.¹⁰¹

I přes legální volby, kterými se komunisté dostali k moci, se našla celá řada odpůrců nastoleného režimu. Nesouhlas byl proječován napříč společností. Od politických elit, které více či méně vystupovali proti praktikám politického režimu, až po běžné občany. Odezva komunistů na sebe nenechala dlouho čekat, když nepohodlné osoby byly souzeny ve vykonstruovaných politických procesech, ve kterých někteří neunikli trestu smrti. Mezi nejznámější odsouzené patřili např. JUDr. Milada Horáková, bývalý ministr průmyslu Bohumil Laušman, bývalý ministr spravedlnosti Prokop Drtina a mnozí další. Perzekuci neunikli ani někteří komunisté, kdy režim

⁹⁷ Oficiálně Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků.

⁹⁸ Po skončení druhé světové války Slovenská národní rada představovala zákonodárnou moc na Slovensku, viz § 1 nařízení ze dne 21. dubna 1945 č. 30/1945 Zb. n. SNR o zákonodárné moci Slovenska.

⁹⁹ *Košický vládní program (5.4.1945)* [online]. Moderní dějiny [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

¹⁰⁰ Např. odmítnutí přijetí Marshallova plánu, kterým Spojené státy americké nabízeli Evropě pomoc v obnově válkou zničených zemí.

¹⁰¹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 389-391. ISBN 9788073802578.

hledal podvratnou protistátní činnost i ve svých řadách. Nejznámější soudní proces proti komunistickým funkcionářům byl vedený proti generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ Rudolfu Slánskému. Ten spolu s dalšími obviněnými, byl rovněž odsouzen k trestu smrti.¹⁰² Vlna státního teroru, která rozšiřovala u běžného obyvatelstva čím dál tím větší strach, sebou nesla také odvetné akce. Vznikala seskupení, jejichž cílem bylo odstranit nebo oslabit totalitní komunistickou moc v Československu a obnovit svobodu a demokracii. Jako příklad takovýchto skupin můžeme uvést Klub 231,¹⁰³ Klub angažovaných nestraníků, Charta 77 a další. Tyto bojovali proti komunistickému režimu převážně nenásilnou formou, našli se zde však i tací, kteří neváhali pozvednout zbraň, Černý lev 777 nebo skupina okolo bratrů Mašínů byla takovýmto příkladem

Ctirad Mašín, Josef Mašín, Milan Paumer, Zbyněk Janata a Václav Švéda tvořili ozbrojenou odbojovou skupinu, která aktivně působila proti komunistickému režimu v letech 1951 až 1953 na území Československa a Německé demokratické republiky. Skupina se dopouštěla závažné trestné činnosti, jejímž cílem bylo poškodit státní zřízení. Její kriminální aktivita byla a je vnímána velmi kontroverzně a to i mezi odpůrci KSČ. Při svém boji proti totalitě členové skupiny neváhali páchat trestné činy, jejichž bezprostřední předmět útoku byli často řadoví příslušníci Sboru národní bezpečnosti a další nevinní občané, kteří neměli přímý vliv na politickou situaci.

4.2. Právní úprava

Pro pochopení kontextu v jakém fungoval právní řád Československa pod vládou KSČ, je potřeba krátce uvést základní legislativní dokument, který demonstroval, jakým způsobem byly aplikovány právní normy nejen ústavního práva. Základním dokumentem byla již zmíněná Ústava z 9. května 1948, přijatá Ústavodárným Národním shromážděním,¹⁰⁴ která byla často zkráceně nazývána jako Ústava 9. května. Svou koncepcí budila dojem, že se jedná o ústavu demokratického právního státu. V úvodu obsahovala Prohlášení československého lidu o odhodlanosti vybudovat osvobozený stát jako lidovou demokracii. Po Prohlášení následovaly Základní články a Podrobná

¹⁰² Rozsudek Státního soudu ze dne 27. listopadu 1952. Spis je nedohledatelný. Existuje pouze audio nahrávka. *Proces s Rudolfem Slánským. Den osmý: vynesení rozsudku.* [online]. Český rozhlas-Radiožurnál [cit. 2020-9-14]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615/8>

¹⁰³ Klub bývalých politických vězňů.

¹⁰⁴ Jednokomorový zákonodárny sbor Československé republiky, jehož hlavním cílem bylo přijetí nové ústavy.

ustanovení ústavy, které se odkazovaly mimo jiné na suverénní lid, jako na zdroj veškeré moci, nezávislé soudnictví, dělbu státní moci, rovnost občanů před zákonem a mnohé další charakteristické rysy demokracie. Na rozdíl od Ústavní listiny z roku 1920, kterou Ústava 9. května nahrazovala, však nedošlo k naplnění těchto demokratických prvků. Jednalo se tak pouze o fiktivní ústavu, která existovala pouze de iure.¹⁰⁵ Ústava, která přišla roku 1960 ve svém článku 4 zakotvovala KSČ jako vedoucí sílu ve společnosti a současně tak rezignovala na přetvářku o demokratickém uspořádání ve státě.¹⁰⁶

Spolu se změnou režimu bylo potřeba rekodifikovat československou trestněprávní legislativu. V roce 1950 připravilo ministerstvo spravedlnosti nový trestní zákon č. 86/1950 Sb. a trestní zákon správní č. 88/1950 Sb., čímž byl nahrazen zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852. V přímé návaznosti na výše uvedené hmotněprávní trestní předpisy byl přijat trestní řád č. 84/1950 Sb. a trestní řád správní č. 89/1950 Sb. Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví spolu se zákonem č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů stanovoval soudní soustavu řádných soudů, která se skládala z okresních, krajských soudů a Nejvyššího soudu. Významná novelizace v oblasti soudní soustavy proběhla v roce 1952, kdy zákonem č. 66/1952 Sb., který navazoval na ústavní zákon o soudech a prokuratuře z roku 1952, proběhla reorganizace soudů. Ta je rozdělila na obecné – lidové, krajské soudy a Nejvyšší soud; a zvláštní – vojenské a rozhodčí soudy. Nejvýznamnější postavení měly soudy trestní, které se staly významným nástrojem komunistického režimu k potírání protistátních aktivit. Nezávislost a nestrannost soudních rozhodnutí byla značně narušována jednak přímými politickými zásahy a jednak byla ovlivněna komunistickou doktrínou, která vyžadovala rozhodování v souladu se zájmy pracujícího lidu.¹⁰⁷

¹⁰⁵ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 525-526. ISBN 9788073802578.

¹⁰⁶ Čl. 4 Ústavního zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky: „*Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejvědomějších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.*“

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 538-541.

KSČ si byla dobře vědoma možných nepokojů, které mohl únorový převrat vyvolat. Důvodně se obávala protiprávních činů, které by směřovaly proti státním představitelům nebo proti režimu samotnému. Přesto, že byl dosud v účinnosti zákon na ochranu republiky z roku 1923, bylo rozhodnuto, že bude schválen nový zákon, který ho měl nahradit. Dne 1. února 1949 přišel v účinnost zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Kromě určité adaptace na tehdejší politickou situaci, bylo zřejmé, že se nechal inspirovat zákonem na ochranu republiky, který v §71 bodu 3. rušil. Zákon na ochranu lidově demokratické republiky přejímal některé právní termíny jako „zvláště přitežující okolnosti“, které však nebyly nikde definovány, což dávalo soudu značnou volnost ve výkladu. Dále právní předpis přejímal část skutkových podstat s obdobnou právní formulací,¹⁰⁸ oba zákony dělily trestné činy na zločiny a přečiny. Přesto nová legislativa byla v některých ohledech pochopitelně odlišná. Byly vypuštěny,¹⁰⁹ rozpracovány nebo přidány¹¹⁰ nová ustanovení, reflektující tehdejší společenskou situaci. Zároveň byl pozdější zákon velmi přísný co se týkalo trestů, kdy často umožňoval ukládat trest smrti.¹¹¹

Přesto, že oba právní předpisy měly za cíl chránit republiku před nejrůznějšími hrozbami včetně terorismu, jejich použití v praxi bylo diametrálně odlišné. Zatímco zákon na ochranu republiky byl přijat na základě atentátu na ministra JUDr. Aloise Rašína a měl být využíván k účelu, k jakému byl zamýšlen, zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl konstruován a následně aplikován jako prostředek mocenského aparátu k odstraňování nepohodlných a pro režim nebezpečných osob,¹¹² čímž se paradoxně stal účinným prostředkem ke státnímu teroru. Tím však nemá být rozumněno, že by zákon nedokázal účinně reagovat na skutečný terorismus. Zároveň byl přijat zákon č. 232/1948 Sb., který zřizoval zvláštní Státní soudu, jehož příslušnost byla určována podle § 17 odst. 1 k vybraným trestným činům spáchaných podle zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Státní soud ani právní předpis, který ho zřizoval, neměl dlouhého trvání, když byl zrušen již zmíněným zákonem č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů. Stejně jako

¹⁰⁸ § 15 tělesné poškození ústavních činitelů X § 8 tělesné poškození ústavních činitelů; § 29 nedovolené ozbrojování X § 13 nedovolené ozbrojování.

¹⁰⁹ Např. vypuštění trestného činu týkající se návratu členů bývalé panovnické rodiny nebo podpora takového návratu obsaženého v § 19 zákona na ochranu republiky.

¹¹⁰ Trestný čin velezrady uvedený v § 1 zákona na ochranu lidově demokratické republiky.

¹¹¹ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky.

¹¹² Např. všichni obžalovaní (Milada Horáková, Josef Nestával, Jiří Hejda, Františka Zemínová, František Přeučil....) v soudním procesu s Miladou Horákovou a mnozí další.

zanikl Státní soud, i zákon na ochranu lidově demokratické republiky byl zrušena a částečně inkorporován do nového trestního zákona č. 86/1950 Sb., který byl doplněn zákonem č. 165/1950 Sb., na ochranu míru.

Trestní zákon z roku 1950 (§ 1 - § 312)

Trestní zákon vyčlenil přestupky do samostatného právního předpisu. Děлил se na obecnou a zvláštní část, kdy část první v sobě zahrnovala sedm hlav - *Hlava I. Účel trestního zákona, Hlava II. Základy trestní odpovědnosti, Hlava III. Působnost trestních zákonů, Hlava IV. Tresty, Hlava V. Zánik trestnosti a trestu, Hlava VI. Ochranná opatření, Hlava VII. Společná ustanovení.* Zvláštní část obsahovala deset hlav pojmenované podle chráněných objektů trestných činů a stejně jako dnešní trestní zákoník zde uváděla jednotlivé skutkové podstaty. Velkým rozdílem je však hierarchické uspořádání jednotlivých hlav podle jejich důležitosti, kterou můžeme dovozovat z úvodního ustanovení zákona, která sloužila jako významná interpretační pomůcka: „*Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití.*“¹¹³ *Hlava I. Trestné činy proti republice, Hlava II. Trestné činy hospodářské, Hlava III. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, Hlava IV. Trestné činy obecně nebezpečné, Hlava V. Trestné činy proti rodině a mládeži, Hlava VI. Trestné činy proti životu a zdraví, Hlava VII. Trestné činy proti svobodě a důstojnosti člověka, Hlava VIII. Trestné činy majetkové, Hlava IX. Trestné činy proti brannosti, Hlava X. Trestné činy vojenské.* Je patrné, že jedna z hlavních priorit, bylo zachování stávajícího politického režimu, přičemž *Hlava I.* obsahovala největší počet ustanovení, které bychom dnes mohli označit za protiteroristické právní normy. Namátkou můžeme zmínit ustanovení § 78 **Velezrada**, která bude v následující podkapitole blíže rozebrána. Skutková podstata velezrady byla často používána¹¹⁴ kvůli její obecnosti právní formulace, která umožňovala subsumovat velké množství protiprávního jednání. Zároveň obsahovala široké rozpětí trestů, které umožňovalo uložit trest smrti podle odst. 3 písm. f) s velkou mírou právního uvážení soudu. Dále lze uvést trestné činy **Sdružování se proti republice** obsažené v § 79 – 80, § 84 **Sabotáž**, § 104 **Vražda na**

¹¹³ § 1 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

¹¹⁴ Často aplikováno zejména v politických procesech v 50. letech. Dříve než byl zrušen zákon na ochranu lidově demokratické republiky, byla skutková podstata velezrady obsažena v § 1.

ústavním činiteli, § 105 - 106 Ublížení ústavnímu činiteli na zdraví, § 108 Násilí na ústavním činiteli nebo § 116 Útoky proti skupinám obyvatel.¹¹⁵

Trestní zákon prošel z pohledu protiteroristické prespektivy významnou novelizací č. 63/1956 Sb., která poprvé v historii přinesla legální ukotvení **teroru** v § 80a:

(1) *„Kdo v úmyslu odstrašit někoho od aktivní účasti na budování lidově demokratické republiky nebo mu takovou činnost znemožnit, ublíží někomu na zdraví nebo způsobí citelnou škodu na majetku nebo jinou těžkou újmu anebo se o to pokusí, bude potrestán odnětím svobody na tři až deset let.*

(2) *Odnětím svobody na pět až dvacet let bude pachatel potrestán,*

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 jako člen spolčení,*
- b) je-li takovým činem způsobena rozsáhlá škoda na majetku,*
- c) dopustí-li se takového činu v úmyslu způsobit těžkou újmu na zdraví,*
- d) má-li takový čin za následek těžkou újmu na zdraví, nebo*
- e) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*

(3) *Odnětím svobody na pětadvacet let nebo smrtí bude pachatel potrestán,*

- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 v úmyslu způsobit smrt, nebo*
- b) je-li takovým činem ohrožen život mnoha lidí nebo má-li takový čin za následek smrt.*

(4) *Kdo se k činu uvedenému v odstavci 1 nebo 2 s někým spolčí, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let; kdo se s někým spolčí k činu uvedenému v odstavci 3, bude potrestán odnětím svobody na tři až deset let.*

(5) *Kdo někomu v úmyslu odstrašit jej od aktivní účasti na budování lidově demokratické republiky nebo mu takovou činnost znemožnit vyhrožuje, že jemu nebo osobě blízké způsobí smrt, ublížení na zdraví, citelnou škodu na majetku nebo jinou těžkou újmu, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.¹¹⁶*

¹¹⁵ Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

¹¹⁶ § 80a trestního zákona č. 86/1950 Sb., ve znění novely č. 63/1956 Sb.

Skutková podstata trestného činu byla konstruována velmi široce, což mělo za následek, zrušení několika ustanovení,¹¹⁷ které se staly nadbytnými. Dále novela zmírňovala trestní represii, čímž se postupně začala měnit koncepce účelu trestu, který se snažil posílit nápravu a převýchovu pachatele, nikoliv pouze zneškodnit nepřítele pracujícího lidu jako tomu bylo v původní verzi trestního zákona z roku 1950. Byly také přidány některé nové skutkové podstaty, vedle již zmíněného Teroru, přibyl také § 188a **Příživnictví** nebo § 188b **Výtržnictví** a další. I přes tuto novelizaci však Trestní zákon vykazoval určité nedostatky a tak byl nahrazen novým trestním zákonem č. 140/1961 Sb.

Nový zákon celkově snížil trestní sazby. Zároveň stanovil kritéria v § 3 odst. 4 pro určení společenské škodlivosti: „*Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.*“¹¹⁸ Koncepce trestního zákona byla na rozdíl od dnešního trestního zákoníku založena na materiálním pojetí trestného činu, což v praxi znamenalo, že k formálnímu naplnění skutkové podstaty, musel přistoupit i určitý stupeň společenské škodlivosti, jehož posouzení byl ponechán na uvážení soudu. Trestní zákon z roku 1961 tak alespoň částečně determinoval postup soudu při posuzování trestného činu. I přes určité vylepšení, které sebou nový trestní zákon přinášel si stále zachovával svou převážně represivní podobu a nadále obsahoval širokou formulaci některých skutkových podstat. Přes určité zlepšení, které nový trestní zákon přinášel, byl doplněn několika novelizacemi. Ty proběhly v roce 1965 a 1990, kdy byl definitivně zrušen trest smrti. Trestní zákon z roku 1961 byl zrušen současným trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb.¹¹⁹

¹¹⁷ § 104 Vražda na ústavním činiteli, § 105-106 Ublížení ústavnímu činiteli, § 107 Spolčení k útoku na ústavního činitele, § 108 Násilí na ústavním činiteli a další.

¹¹⁸ § 3 odst. 4 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

¹¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 623-631. ISBN 9788073802578.

4.3. Závěry z tohoto historického období

Mezi nejznámější odbojové organizace působící v období první poloviny 50. let dvacátého století byla již zmíněná skupina zformovaná kolem bratrů Ctirada a Josefa Mašínových. Trestná činnosti, které se skupina dopouštěla, byla extrémním projevem nesouhlasu s politickým režimem, který prosazoval svou moc na úkor morálních a inteligentních občanů. Je však velkou otázkou do jaké míry jsou legitimní prostředky, kterými členové skupiny bojovali proti státním křivdám a zlovlí. Skutky, kterých se odbojáři dopustili, nám nejlépe ilustruje žaloba ze dne 31. prosince 1954 Generálního prokurátora adresovaná Nejvyššímu soudu v Praze, ve které obviňuje všechny členy skupiny vyjma těch, kterým se podařilo uprchnout do zahraničí a dále všechny osoby které jim poskytly svou pomoc.

„Vedle shromažďování a ukrývání zbraní počali bratři Mašínové kolem sebe seskupovat různé dobrodruhy a práce se štítící individua, jako byl jejich strýc Ctibor Novák, zpravodajský důstojník v předmnichovské armádě, důvěrný přítel jejich matky Zbyněk Roušar, za první republiky rovněž zpravodajský důstojník a organisovaný fašista, býv. statkář Václav Švéda, Zbyněk Janata, vyloučený pro krádež ze studií, býv. příslušník Hitlerjugand Egon Plech, povaleč Milan Paumer. Všechny je spojovala společná nenávist k dělnické třídě a k lidově demokratickému zřízení.

Z jejich schůzek, které se odbyvaly většinou v bytě matky bratrů Mašínů, obviněné Zdeňky Mašínové v Poděbradech, vzešlo rozhodnutí, že bratři Mašínové, Paumer, Janata a Plech uprchnou na Západ, vstoupí tam do imperialistických služeb a vrátí se do republiky jako vycvičení agenti, špioni a teroristé. Ještě dříve se však rozhodli provést vražedné přepadení dvou stanic Sboru národní bezpečnosti, aby si po útěku z republiky zajistili příznivé přijetí u zahraničních nepřátel.

Proto se dne 13. září 1951 v nočních hodinách bratři Mašínové a Milan Paumer najali v Praze autotaxi, po cestě z Prahy řidiče v lese u silnice spoutali a odjeli do Chlumce nad Cidlinou, kde na stanici SNB zákeřně přepadli službu konajícího příslušníka NB Oldřicha Kašíka, kterého Josef Mašín střelil dvěma ranami z pistole a Ctirad Mašín na to utloukl železnou tyčí.

Ještě bestiálnějším způsobem zavraždili krátce na to dne 28. září 1951 službu konajícího příslušníka NB Jaroslava Honzátko na stanici v Čelákovících u Prahy. Pod záminkou nehody a zranění vylákali Ctirad Mašín, Paumer a obviněný Janata sanitní auto záchranné stanice na obvod Prahy, s namířenými zbraněmi donutili dva členy posádky, aby jim předali řízení vozu. V lese za Prahou oba členy posádky vyvedli z vozu, spoutali a chloroformovali. S uloupeným vozem pak odjeli k Čelákovícím, pod záminkou autonehody vylákali za město službu konajícího příslušníka NB Jaroslava Honzátko, odzbrojili jej a sputali a zavezli zpět na stanici SNB, kde jej rovněž chloroformem omámili. Uloupili pak zbraně na stranici uložené. Před odchodem ze stanice Ctirad Mašín v přítomnosti obviněného Janaty příslušníka NB Jaroslava Honzátko zvířecky podřezal dýkou.

Po těchto bestiálních vraždách domlouvali se dále bratři Mašínové s Paumerem a obviněným Janatou a Plechem za účasti obviněného Nováka na útěku do západního Německa, který chtěli provést v obrněném autě a po zuby ozbrojeni. Připravovaný útěk Mašínů a jejich společníků byl zmařen, když v říjnu 1951 byli oba Mašínové a obviněný Novák zatčeni.

Když obviněný Novák a Josef Mašín po několika týdnech vrátili z vazby, začali připravovat útěk Ctirada Mašína, který byl odsouzen a odpykával si trest v pracovním útvaru na dolech v severozápadních Čechách. Obviněný Janata a Václav Švéda se za pomoci obviněného Nováka se za tím účelem pokoušeli získat zaměstnání na dolech. Pokoušeli se umožnit Ctiradu Mašínovi útěk z trestu i za pomoci zahraničních agentů. Josef Mašín spolu s obviněným Plechem proto znovu hledal cestu, jak se dostat za hranice. (...)

V té době, v první polovině a na podzim roku 1952, se chystali provést i další teroristické činy, především vyhodit do vzduchu rafinerii minerálních olejů ve středních Čechách. Přípravy k tomu činil zejména obviněný Václav Švéda za pomoci obviněných Mňuka a Plecha.

Kromě toho se však členové bandy domluvili na přepadení a vyloupení některých průmyslových podniků a vlakové pošty. Nakonec se dohodli na přepadení auta národního podniku Kovolís v Hedvíkově na Čáslavsku, kterým pokladník podniku přivázel peníze na výplatu zaměstnanců. Loupež chtěli provést v uniformách příslušníků SNB. Za tím účelem odjeli v létě 1952

Josef Mašín s Václavem Švédou a Janatou do Olomouce, kde sledovali několik příslušníků SNB aby je zavraždili a oloupili o uniformy, což se jim nepodařilo.

Dne 2. srpna 1952 odjel obviněný Václav Švéda s Josefem Mašínem k obci Žleby na Čáslavsku, kde v dopoledních hodinách vyčkali příjezdu auta n.p. Kovolis, kde vedle pokladníka sedely další tři osoby. Václav Švéda v uniformě lidové milice, zastavil přijíždějící auto. Spolu s Josefem Mašínem namířenými, ostře nabitými pistolemi přinutili dva muže ze čtyřčlenné posádky k vystoupení. Se zbývajícimi dvěma, pokladníkem Josefem Rošickým a Ludmilou Minaříkovou, pak odjel Josef Mašín autem do blízkého lesa, kde pokladníka Rošického zastřelil. Loupežným přepadením a vraždou Rošického se zmocnili skoro 900 000 Kčs a dvou pistolí. S uloupeným autem odjeli do Přelouče kde je zanechali na ulici.

(...) Koncem roku 1952 a počátkem roku 1953 se dále scházeli a domlouvali se na dalších teroristických činnostech, tak zejména na atentátu na jednoho z náměstků předsedy vlády a na delegaci ÚV KSČ, vracející se z XIX. sjezdu KSSS.

Když byl v červnu 1953 Ctirad Mašín propuštěn na svobodu, připravovali členové bandy třaskavinové útoky na budovu ÚV KSČ, na jednu z budov ministerstva vnitra v Praze a na vlak vezoucí strategické suroviny. Aby si opatřili potřebné třaskaviny, vloupali se dne 14. srpna 1953 v nočních hodinách Ctirad Mašín a Václav Švéda, Janata a Vladimír Hradec do dolu Kaňk u Kutné Hory a odcizili odtud 100 kg donaritu.

Krátce na to v nočních hodinách dne 7. září 1953 Václav Švéda se Ctiradem Mašínem zapálili podle silnice Kroměříž – Vyškov 17 stohů slámy, patřícím jednotným zemědělským družstvům, z nichž 11 úplně shořelo. Vzniklé škody činí asi ¼ milionu Kčs. Když byli po činu pronásledováni členy požárního sboru Janem Laciánem a Stanislavem Blažkem, začal po nich Ctirad Mašín střílet z pistole a velmi těžce zranil Jana Laciána, kterému vystřelil pravé oko a prostřelil hrudník.

Dne 3. října 1953 po předchozí dohodě a ozbrojení ostře nabitými pistolemi překročili bratři Mašínové, Paumer, Václav Švéda a Zbyněk Janata na sever od chomutova státní hranice, aby se

přes území NDR dostali do západního Berlína. Dne 6. října v blízkosti města Freibergu se pokusili uloupit osobní auto. To se jim ale nezdařilo. Dne 10. října na železniční stanici Uckro použili zbraně proti příslušníkům lidové policie NDR, kteří je podrobili kontrole osobních průkazů, a zastřelili důstojníka lidové policie a jiného příslušníka lidové policie těžce zranili. Obviněný Janata se při tom od ostatních oddělil a byl dne 11. října v blízkosti vesnice Pelkwitz zatčen. Bratři Mašínové, Paumer a Václav Švéda byli znovu dne 17. října zastaveni příslušníky lidové policie NDR u vesnice Waldow. Znovu zahájili palbu po příslušnících lidové německé policie a dva z nich zastřelili. Václav Švéda byl zraněn a zatčen.

Krátce na to byli zatčeni i ostatní členové teroristické bandy, kteří zůstali v Československu. Po jejich zatčení byly v různých úkrytech nalezeny dva kulomety, 7 samobalů, 14 pušek, 15 pistolí, 5 ručních granátů, na 6.000 nábojů, 100 kg výbušniny, 2 vysílací a přijímací radiostanice, pekelné stroje, jedy a ničivé chemikálie. ¹²⁰

Na základě této žaloby Nejvyšší soud v Praze vydal rozhodnutí ze dne 29. ledna 1955 v němž vynesl odsuzující rozsudky všem 17 obviněným – Ctibor Novák, Zbyněk Roušar, Václav Švéda, Zbyněk Janata, Vladimír Hradec, Egon Plech, František Mňuk, Jaroslav Cukr, Vratislav Švéda, Ladislav Horáček, František Švéda, Ludmila Švédová, Ing. Jiří Hradec, Milada Hradcová, Božena Cukrová. Výše popsaný skutkový děj neobsahuje z důvodu rozsáhlosti textu rozsudku, který obsahuje 77 stránek, veškeré podrobnosti, které by odůvodňovaly příslušné uvedení skutkových podstat trestných činů, kterých se dopustili, spolu s příslušnými tresty. Blíže proto rozvedu pouze obviněné Ctibora Nováka, Václava Švédu a Zbyňka Janatu, kteří jako jediní byli odsouzeni k trestu smrti.

Všech 17 obviněných se kromě Boženy Cukrové dopustili trestného činu velezrady podle § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), odst. 3¹²¹ písm. d) trestního zákona, který zněl:

(1) „Kdo se pokusí

¹²⁰ Žaloba Generálního prokurátora ze dne 31. prosince 1954, SGPt 25/54, s. 3-7.

¹²¹ Posouzení podle odst. 3 automaticky neznamenalo vyslovení trestu smrti, mohl být použit § 29 odst. 2, který s ohledem na osobu pachatele a polehčujícím okolnostem shledat, že trest smrti by byl nepřiměřeně přísný. Pak je možné uložit trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až pětadvacet let. U většiny obviněných bylo toto ustanovení použito.

- a) zničit samostatnost nebo ústavní jednotu republiky,
 - b) odtrhnout od republiky část jejího území,
 - c) zničit nebo rozvrátit lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou, nebo
 - d) násilím nebo pohrůžkou násilí znemožnit ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo sboru pověřenců, bude potrestán odnětím svobody na deset až pětadvacet let nebo na doživotí.
- (2) Stejně bude potrestán, kdo
- a) k činu uvedenému v odstavci 1 s někým se spolčí, nebo
 - b) pro takový čin vejde ve styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli.
- (3) Smrtí bude pachatel potrestán,
- a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 za zvýšeného ohrožení vlasti,
 - b) je-li takovým činem značnou měrou ohrožena samostatnost, ústavní jednotu nebo územní celistvost republiky anebo její lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád, které jsou zaručeny ústavou,
 - c) je-li takovým činem skutečně znemožněna ústavní činnost presidenta republiky nebo jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo sboru pověřenců,
 - d) je-li k takovému činu zneužito branné moci nebo ozbrojeného nebo vojensky organizovaného sboru anebo jsou-li k takovému činu sbírány nebo organizovány branné, ozbrojené nebo pomocné síly nebo hromaděny zbraně, střelivo, výbušniny nebo jiné nebezpečné látky,
 - e) je-li při takovém činu kladen branné moci nebo ozbrojenému sboru násilný odpor, nebo
 - f) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.
- (4) Vedle trestů uvedených v odstavcích 1 až 3 může soud vyslovit ztrátu státního občanství¹²²; neuloží-li tento trest, vysloví propadnutí jmění.¹²³

Trestný čin velezrady byl z důvodu široké koncepce skutkové podstaty a možnosti ukládat ty nejprísnejší tresty, často používán na protistátní trestné činy, jejichž společenská nebezpečnost

¹²² Trest ztráty státního občanství zahrnoval v sobě ztrátu čestných práv občanských, vyloučení z vojska a propadnutí celého jmění.

¹²³ § 78 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. d) trestního zákona č. 86/1950 Sb.

dosáhla určité intenzity, jejíž posouzení náleželo do pravomoci soudu. Ustanovení § 78¹²⁴ trestního zákona bylo velmi často užíváno především v politických procesech, které však na rozdíl od případu odbojové skupiny bratrů Mašínů byly v naprosté většině vykonstruované.

Ctibor Novák nebyl odsouzen pro jiný trestný čin než pro velezradu, přesto podle § 78 odst. 3 trestního zákona byl odsouzen k smrti. Důvodem toho trestu bylo podrobné zasvěcení do všech teroristických činů, ze kterých měl určitý peněžitý prospěch a dále ostatním poskytoval rady, jakým způsobem trestnou činnost provádět.¹²⁵ Václav Švéda se vedle velezrady dále dopustil trestného činu sabotáže podle § 84 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) trestního zákona a byl mu uložen úhrnný trest smrti podle § 78 odst. 3 ve spojení s § 22 odst. 1 trestního zákoníku. Zbyněk Janata se kromě velezrady dopustil trestného činu pokusu vraždy podle § 216 odst. 1, odst. 2 písm. a) ve spojení s § 5 a dále trestného činu loupeže podle § 232 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 trestního zákona a byl mu uložen úhrnný trest smrti podle § 78 odst. 3 ve spojení s § 22 odst. 1 trestního zákona. Zároveň nad všemi obviněnými vyjma Boženy Cukrové, Zbyňka Roušara a Vladimíra Hradce byl vysloven trest propadnutí celého jejich jmění podle § 47 trestního zákona a všichni obvinění bez výjimky ztratily podle § 43 trestního zákona čestná práva občanská, přičemž u většiny z nich byla ztráta dočasná.¹²⁶

Na bratry Mašíny a Milana Paumera byla podána do Spojených států amerických žádost o jejich vydání.¹²⁷ Žádosti nebylo nikdy vyhověno a tak se všichni tři vyhnuli zodpovědnosti za své činy. Naopak po roce 1989, kdy proběhla sametová revoluce a došlo tak ke změně režimu, obdrželi několik vyznamenání.¹²⁸ Jediný postih, které bratry Mašíny potkal, byl výrok Nejvyššího soudu ze dne 28. prosince 1956,¹²⁹ který stanovil, že zajištěné jmění¹³⁰ podle § 287a trestního řádu propadá státu. Tímto rozhodnutím byla de iure i de facto popřena dnes platné trestněprávní zásady nullum

¹²⁴ Dříve v § 1 zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.

¹²⁵ Žaloba Generálního prokurátora ze dne 31. prosince 1954, č.j. SGPt 25/54, s. 7.

¹²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 1955, sp. zn. 1 T 1/55.

¹²⁷ Návrh na zahájení řízení o vyžádání z ciziny podle § 106 trestního řádu Milana Paumera, Josefa Mašína, Ctirada Mašína, sp. zn. T 160/1954-ZO-1.

¹²⁸ Masarykova cena z roku 2005, Plaketa předsedy vlády z roku 2008, Pamětní list Senátu České republiky z 2010.

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu v Praze ze dne 28. prosince 1956, sp. zn. 4 Nt 52/54, proti kterému nebylo možné podat opravného prostředku podle § 31 odst. 2 trestního řádu.

¹³⁰ Jméno bylo zajištěno podle § 283 odst. 1 trestního řádu usnesením generálního prokurátora z 25. listopadu 1955, sp. zn. SGPt 44/54.

crimen sine lege a nulla poena sine lege.¹³¹ Usnesení § 287a trestního řádu stanovovalo fakticky trest propadnutí jmění státu aniž by byl vynesen pravomocný rozsudek nad osobou, která uprchla do ciziny nebo neuposlechla úřední výzvy, aby se v určené lhůtě vrátila na území Československé republiky.

Je zajímavé sledovat, jak prokuratura i československá justice ve svém rozsudku často pracovala s pojmem „teroristé“ a „teroristické činy“, ačkoliv tehdejší legislativa pojem teror ani terorismus dosud neznala. To se změnilo až výše uvedenou novelou zákona č. 63/1956 Sb., kterou se doplňoval trestní zákon z roku 1950. Lze se domnívat, že i vlivem studené války mezi Sovětským svazem a Spojenými státy americkými, která vystupňovala všeobecný strach z třetího světového konfliktu, byla obava z terorismus, jako účinný prostředek k destabilizaci vlády, dostatečným impulsem k zamyšlení se nad změnou terminologie politicky motivovaných trestných činů¹³² a s tím související příslušná novelizace právních předpisů.

Při aplikaci platné a účinné legislativy můžeme dospět ke dvěma odlišným názorům, které záleží na úhlu pohledu, jakého bychom na výše spáchané skutky zvolili. Byly vraždy, loupení, poškozování cizího majetku a další trestné činy, kterých se odbojáři dopustili, legitimním nástrojem k odstranění totalitního režimu, který měl na svědomí stovky justičních vražd? Pokud si na otázku odpovíme ano, je na místě si položit hned další. Lze aplikovat na tato jednání právo na odpor obsažené v čl. 23 Listiny základních práv a svobod, které bylo rozebráno v předchozí kapitole? Jak již bylo výše uvedeno, použití násilí jako jedna z forem odporu, není a priori zakázáno, ale musí být cíleně zaměřeno proti osobám, které jednají ve prospěch odstraňování demokratického řádu. Vraždy řadových příslušníků Sboru národní bezpečnosti, příslušníků lidové policie NDR ani jiných náhodných občanů, kteří neměli žádný přímý vliv na totalitní komunistickou vládu, nemůžou obstát při obhajobě aplikace práva na odpor. Naopak jsem toho názoru, že vraždy,¹³³ které směřovali s cílem poškodit ústavní zřízení, jsou typickým znakem terorismu i v současném pojetí trestněprávních předpisů. Pokud se jedná o loupež peněz z národního podniku Kovolis a poškození cizí věci v podobě zapálení 17 stohů slámy ve vlastnictví JZD, lze v rámci duchu kolektivizace

¹³¹ Nulla poena sine lege-není žádného trestu bez zákona.

¹³² „*Ctirad a Josef Mašínovi jsou podezřelí kromě jiných trestných činů i z činu vraždy, spáchaných z teroristických důvodů.*“ Úryvek převzat z usnesení Nejvyššího soudu v Praze ze dne 28. prosince 1956, sp. zn. 4 Nt 52/54.

¹³³ Vraždy, které nebyli politicky motivované, tedy ty, kterých se například dopustili při emigraci z Československa, bych nezařazoval pod teroristické činy. Jejich cílem bylo usnadnit útěk, nikoliv poškodit komunistický režim.

dovozovat, že majetek, který byl odcizen nebo zničen, byl ve vlastnictví státu ovládaný KSČ, jakožto původce porušování základních práv a svobod. Nebudeme-li brát v úvahu těžké ublížení na zdraví a vraždu, jako trestné činy, které byly během cíleného poškozování majetku republiky spáchány na náhodných občanech, můžeme v obecných rysech považovat poškozování cizí věci a odcizení peněžních prostředků za legitimní prostředek ochrany proti tomu, kdo odstraňuje demokratický řád lidských práv a základních svobod. Nicméně jsem toho názoru, že prostředky, které si odbojová skupina zvolila k boji proti totalitě, nemohly by po právní stránce obstát v době pachání trestné činnosti a nemohly by obstát ani ve světle současné legislativy.

Jak již jsem uvedl, tato tematika je velmi kontroverzní i po téměř sedmdesáti letech. Na otázku zda Mašínové a seskupení, kolem jejich osoby naplňovalo z dnešního pohledu pojetí teroristické nebo legitimní odbojové organizace, nám nepomůže odpovědět ani zákon č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu ve znění pozdějších předpisů, který vymezuje kritéria pro vydání osvědčení účastníka odboje a odporu proti komunismu. Ustanovení § 2 písm. b) definuje, co se rozumí pod pojmem odboj a odpor, tedy: *„účasť na akcích směřovaných proti komunistickému režimu v Československu projevená ať již jednotlivě či ve skupině na základě politického, náboženského či mravního demokratického přesvědčení nebo vědomá a veřejná vyjádření takového odporu, na území státu i v zahraničí, a to i ve spojení s cizí demokratickou mocností, některou z forem uvedených v § 3 s cílem odstranit, výrazně oslabit či narušit anebo jinak poškodit komunistickou totalitní moc v Československu a obnovit svobodu a demokracii.“*¹³⁴ Ustanovení § 3 téhož zákona pak uvádí výčet formy odboje proti komunismu: *„Formou odboje a odporu proti komunismu se rozumí ozbrojený nebo jiný srovnatelný boj vedený proti komunistickému režimu v Československu, provádění sabotáží, spolupráce se zahraniční zpravodajskou službou demokratického státu, převaděčství nebo překračování státních hranic za účelem účasti v odboji a odporu proti komunismu (agenti-chodci). Za formu odboje a odporu proti komunismu se rovněž považují s tím srovnatelné jiné statečné činy nebo statečné veřejné postoje na podporu ozbrojených akcí směřovaných proti komunistickému režimu v Československu. (...).“*¹³⁵ Zákon však nepočítá s možností, kdy přípustná forma odboje mohla být směřována i proti

¹³⁴ § 2 písm. b) zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁵ § 3 odst. 1 zákona č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu ve znění pozdějších předpisů.

běžným nezúčastněným osobám, které byly na nesprávném místě v nesprávný čas, byť jejich újma byla „ospraveditelná“ vyšším cílem boje proti komunismu. Zákon tak umožňuje osvědčit jednotlivce i skupiny za odbojáře proti totalitě a to i přes skutečnost, že by je zároveň bylo možné označit za teoretiky nejen z pohledu tehdejší, ale i současné legislativy. „Když se kácí les, létají i třísky“, přísloví, které je zde možná na místě.

Naproti tomu je třeba dodat, že ve světle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, který napravuje křivdy způsobené komunistickým režimem, byl vydán náleží Ústavního soudu II. ÚS 243/05, ze dne 8. března 2006, který se vyjadřuje ve smyslu, že je třeba vždy zkoumat každý případ individuálně: „*Smyslem ustanovení § 22a odst. 1 písm. a) zákona č. 119/90 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů, je tak dát co největší možnost pro odstranění křivd způsobených komunistickým režimem a vyloučit pouze, aby nedocházelo k rehabilitaci ohledně těch skutků, které evidentně nesouvisely s podstatou a charakterem jednání, na které se citovaný zákon vztahuje. Otázku zda, je v konkrétním případě dána „přímá souvislost“, tzn. otázku, zda je obsah tohoto pojmu naplněn v konkrétní projednávané věci, je třeba zvažovat s ohledem na specifické okolnosti případu z hlediska charakteru vztahu posuzovaných skutků v tom smyslu, zda i činy neuvedené v § 2 odst. 1 zákona o soudní rehabilitaci, za které byl uložen trest, ve spojení s činy, na které se rehabilitace podle tohoto ustanovení vztahuje, též souvisely s odporem a s činností proti komunistickému režimu.*“¹³⁶

Jak je z výše uvedeného patrné, ani platná legislativa České republiky při posuzování skutků není zcela jednoznačná. Ad absurdum by mohlo tak dojít k paradoxní situaci, kdy jednatel nebo skupina, by mohla být podle zákona č. 262/2011 Sb., označena za hrdinné odbojáře a za část svých spáchaných trestných činů podle zákona č. 119/1990 Sb., by byla rehabilitována. Přitom další část jejich trestné činnosti by byla shledána za zavržedihodné jednání spáchané na nevinných obětech.

¹³⁶ Nález Ústavního soudu II. ÚS 243/05 ze dne 8. března 2006.

5. 2010 - Zapojení českého občana Jana Silovského do aktivit Islámského státu

5.1. Historický kontext

Konec 20. století bylo období velkých společenských změn. Otevřené hranice nabízelo prakticky neomezené možnosti cestování, které se vlivem rozvíjejícího se leteckého průmyslu stalo mnohem dostupnější. Nástup internetu a dalších informačních technologií umožnil každému mít veškeré informace lidstva na dosah ruky. Všechny tyto faktory přinesly fenomén globalizace v podobě, v jakém ho známe dnes. Globalizace je přirozeným důsledkem vývoje lidské civilizace, která přináší mnoho pozitiv, na druhou stranu také řadu negativ, zejména v oblasti mezinárodního terorismu.

V předcházejících kapitolách byl ilustrován pouze zlomek možných typů terorismu. Největší změna v této oblasti, kterou sebou přinesl přelom 20. a 21. století, je velký nárůst počtu často nábožensky motivovaných teroristických útoků. Tento typ terorismu již necílí ani tak přímo na reprezentanty státní moci, ale spíše na civilní obyvatelstvo. Útoky na tzv. měkké cíle slouží následně jako nátlak na politické elity k prosazení požadavků teroristických skupin. Mezi nejznámější teroristické aktivity byl útok Talibanu 11. září 2001, který proběhl na Světové obchodní centrum v New Yorku a na Pentagon a sídlo Ministerstva obrany Spojených států amerických, k dalším podobným útokům došlo v londýnském metru v roce 2005, ve Španělsku nebo v klubu Bataclan v Paříži v roce 2015. V posledních letech byla velmi aktuální hrozba tzv. Islámského státu. Tato teroristická organizace na dobytém území Iráku a Sýrie dokonce vyhlásila samozvaný stát.

Česká republika se naštěstí doposud nemusela vypořádat s žádným přímým teroristickým útokem. To však neznamená, že by legislativa v oblasti terorismu nebyla využívána.

5.2. Právní úprava

Vznik samostatné České republiky je datován ke dni 1. ledna 1993. V rámci kontinuity byly přijaty recepční normy,¹³⁷ které upravovaly vypořádání se se změnami související s transformací státního zřízení. Na základě čl. 1 odst. 1 ústavního zákona o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, byly ponechány v platnosti právní předpisy platné v den zániku České a Slovenské Federativní Republiky, pakliže nebyly podmíněny existencí Federativní Republiky.

V oblasti trestního práva hmotného platil trestní zákon č. 140/1961 Sb., který i přes mnoho novelizací byl zrušen až v roce 2009 současným trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. Trestný čin **teroru** byl zakotven v československé legislativě již zmíněnou novelou č. 63/1956 Sb., která doplňovala trestní zákon z roku 1950. Trestním zákonem z roku 1961 byl převzat s menšími změnami a zařadil se do ustanovení § 93 a § 94, kde setrval až do nástupu trestního zákoníku. Novelou z roku 2004, která reagovala na Rámcové rozhodnutí Rady evropské unie ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (2002/475/SVV),¹³⁸ kdy se Česká republika zavázala podle čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky dodržovat závazky vyplývající z mezinárodního práva, byla do trestního zákona včleněna nová a stěžejní skutková podstata trestného činu **teroristického útoku** obsaženého v § 95. Ustanovení § 95 původně zastával trestný čin **obecného ohrožení**, který v sobě zahrnoval prvky obecného ohrožení obsaženého v § 272 dnešního trestního zákoníku, kdy oba obsahovali formulaci: „(...) vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že způsobí požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání (...)“ a současně prvky terorismu, kdy byl vyžadován: „úmysl poškodit socialistické společenské a státní zřízení nebo obranyschopnost republiky.“¹³⁹ Příčinu

¹³⁷ Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, některé články Ústavy ČR.

¹³⁸ Čl. 1 obsahoval závazek, že každý členský stát přijme nezbytná opatření, aby byla za teroristické trestné činy považována úmyslná jednání, které jsou dnes obsaženy ve skutkové podstatě trestného činu teroristického útoku. Dne 15. 3. 2017 byla přijata nová úprava, a to v podobě směrnice 2017/541 o boji proti terorismu.

¹³⁹ § 95 trestního zákona č. 141/1961 Sb., v platném znění do novely zákona č. 537/2004 Sb.

přijetí novelizace, pak uváděla její důvodová zpráva: „Požadavek na zpřísnění trestní represe a upřesnění skutkové podstaty postihující jednání, které směřuje k destabilizaci základních demokratických hodnot společnosti, zajišťovaných činností státu, která vede fakticky k ohrožení základních hodnot života člověka a napadá funkce státu jako představitele společnosti, organizované na demokratických principech, vyplývá z rozvoje lidské civilizace, jejíž technická vyspělost vede k možnostem jejího zneužití proti ní samé izolovanými skupinami lidí (nebo i organizacemi s mezinárodní působností či celých států).“¹⁴⁰

Současný trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který nahradil trestní zákon z roku 1961, dále rozšířil stávající a doplnil dalšími novelizacemi nové protiteroristické právní normy. Tou nejobsáhlejší je již uvedený **teroristický útok** § 311:

(1) „Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení nebo obranyschopnost České republiky, narušit nebo zničit základní politickou, hospodářskou nebo sociální strukturu České republiky nebo mezinárodní organizace, závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo nebo protiprávně přinutit vládu nebo jiný orgán veřejné moci nebo mezinárodní organizaci, aby něco konala, opominula nebo trpěla,

a) zničí nebo poškodí ve větší míře veřejné prostranství, majetek nebo veřejné zařízení, dopravní nebo telekomunikační systém, pevnou plošinu na pevninské mělčině, energetické, vodárenské, zdravotnické nebo jiné důležité zařízení, včetně počítačového systému, na jehož fungování takové zařízení, systém nebo plošina závisí, s cílem vydat majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,

b) naruší nebo přeruší dodávku vody, elektrické energie nebo jiného základního přírodního zdroje s cílem vydat majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,

c) zmocní se letadla, lodi, jiného prostředku osobní či nákladní dopravy nebo pevné plošiny na pevninské mělčině nebo nad takovým dopravním prostředkem nebo pevnou plošinou vykonává kontrolu anebo zničí nebo vážně poškodí navigační zařízení nebo ve větším rozsahu zasahuje do jeho provozu anebo sdělí důležitou nepravdivou informaci, čímž vydá majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu,

d) vydá cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že způsobí požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektriny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo

¹⁴⁰ Bod 12. důvodové zprávy 537/2004 Dz.

se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo takové nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění, nebo

e) vložení dat do počítačového systému nebo na nosič informací anebo vymazáním nebo jiným zničením, poškozením, změněním nebo potlačením dat uložených v počítačovém systému nebo na nosiči informací, snížením jejich kvality nebo učiněním jich neupotřebitelnými provede útok proti počítačovému systému, jehož narušení by mělo závažný dopad na fungování státu, zdraví osob, bezpečnost, hospodářství nebo zajištění základních životních potřeb obyvatel, útok s dopadem na větší počet počítačových systémů s využitím počítačového programu vytvořeného nebo přizpůsobeného pro takový útok anebo útok, kterým způsobí značnou škodu, bude potrestán odnětím svobody na tři až dvanáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku.

(2) Kdo v úmyslu poškodit ústavní zřízení nebo obranyschopnost České republiky, narušit nebo zničit základní politickou, hospodářskou nebo sociální strukturu České republiky nebo mezinárodní organizace, závažným způsobem zastrašit obyvatelstvo nebo protiprávně přinutit vládu nebo jiný orgán veřejné moci nebo mezinárodní organizaci, aby něco konala, opominula nebo trpěla,

a) provede útok ohrožující život nebo zdraví člověka s cílem způsobit smrt nebo těžkou újmu na zdraví,

b) zmocní se rukojmí nebo provede únos,

c) zničí nebo poškodí ve větší míře veřejné prostranství, majetek nebo veřejné zařízení, dopravní nebo telekomunikační systém, pevnou plošinu na pevninské mělčině, energetické, vodárenské, zdravotnické nebo jiné důležité zařízení, včetně počítačového systému, na jehož fungování takové zařízení, systém nebo plošina závisejí, s cílem ohrozit tím lidské životy nebo bezpečnost takového prostranství, zařízení, systému nebo plošiny,

d) naruší nebo přeruší dodávku vody, elektrické energie nebo jiného základního přírodního zdroje s cílem ohrozit tím lidské životy,

e) zmocní se letadla, lodi, jiného prostředku osobní či nákladní dopravy nebo pevné plošiny na pevninské mělčině nebo nad takovým dopravním prostředkem nebo pevnou plošinou vykonává kontrolu anebo zničí nebo vážně poškodí navigační zařízení nebo ve větším rozsahu zasahuje do jeho provozu anebo sdělí důležitou nepravdivou informaci, čímž ohrozí život nebo zdraví lidí nebo bezpečnost takového dopravního prostředku,

f) vyrábí nebo jinak získá, přechovává, dováží, přepravuje, vyváží či jinak dodává nebo užije výbušninu, jaderný materiál, jadernou, biologickou, chemickou nebo jinou zbraň, bojový prostředek nebo materiál obdobné povahy, anebo provádí výzkum a vývoj jaderné, biologické, chemické nebo jiné zbraně nebo bojového prostředku nebo výbušniny, nebo

g) vydá lidi v obecné nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví tím, že způsobí požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo takové obecné nebezpečí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění,

bude potrestán odnětím svobody na pět až patnáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku.

(3) Odnětím svobody na dvanáct až dvacet let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,

b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo smrt,

c) způsobí-li takovým činem, že větší počet lidí zůstal bez přístřeší,

d) způsobí-li takovým činem škodu velkého rozsahu,

e) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu,

f) ohrozí-li takovým činem závažně mezinárodní postavení České republiky nebo postavení mezinárodní organizace, jejíž je Česká republika členem, nebo

g) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

(4) Příprava je trestná.¹⁴¹

Chráněným objektem trestného činu teroristického útoku jsou ústavní zřízení, obranyschopnost republiky, základní politická, hospodářská nebo sociální struktura republiky. Chrání se také život, zdraví, osobní svoboda jednotlivců a majetek. Objektivní stránka zahrnuje dvě základní skutkové podstaty obsažené v odstavci 1¹⁴² a 2, odstavec 3 pak obsahuje zvláštní kvalifikovanou skutkovou podstatu, která se vztahuje k oběma základním. Pachatelem může být

¹⁴¹ § 311 trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., v platném znění.

¹⁴² Novela, která přidala do odst. 1 písm. e), legálně ukotvila tzv. kyberterorismus.

kdokoliv, ale z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl ostatně jako u všech teroristických skutkových podstat.¹⁴³

Následuje § 312, který obsahuje skutkovou podstatu trestného činu **teroru**, který byl rozebrán v kapitole „Atentát na ministra financí JUDr. Aloise Rašína“.

Novela trestního zákoníku s účinností od 1. února 2017,¹⁴⁴ která vešla ve všeobecnou známost jako „protiteroristická novela“, přidala mimo jiné i trestné činy, které částečně byly obsaženy v § 311 a dále je konkretizovala. Nově vzniklý § 312a **účast na teroristické skupině** postihuje jak samotné založení teroristické skupiny, tak i účast na její činnosti. Spolu s ním, zahrnuje do ustanovení § 129a legální definici **teroristické skupiny**: „*Teroristická skupina je společenstvím nejméně tří trestně odpovědných osob, které má trvalejší charakter, je v něm provedena dělba činností mezi jeho jednotlivé členy, jeho činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností a je zaměřená na páchaní trestného činu vlastizrady spáchané formou teroristického útoku nebo teroru (§ 309), trestného činu teroristického útoku (§ 311) nebo trestného činu teroru (§ 312).*“¹⁴⁵

Dále novela přidala instituty **zvláštní ustanovení o účinné lítosti** ve vztahu k ustanovení § 312a, která je v poměru speciality k účinné lítosti v § 33. Další institut **beztrestnost agenta** v § 312c stanovuje podmínky, které v případě splnění zbavuje trestní odpovědnosti za taxativně vyjmenované trestné činy, kterých se dopustí policista v souvislosti s odhalování teroristické činnosti. Ustanovení § 312d obsahuje skutkovou podstatu **financování terorismu**,¹⁴⁶ § 312e **podpory a propagace terorismu**, které bylo velmi důležité v posuzovaném případě Jana Silovského. Poslední skutková podstata, která explicitně upravuje terorismus, je § 312f **vyhrožování teroristickým trestným činem**.

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 809-811. Student (Leges). ISBN 9788075020444.

¹⁴⁴ Zákon č. 455/2016 Sb., kterým se mění trestní zákoník a další související předpisy.

¹⁴⁵ § 129a trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., v platném znění.

¹⁴⁶ Navazuje na zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

Velkou roli v boji proti terorismu hraje také stále účinná úprava trestního řádu č. 141/1961 Sb., která poskytuje nástroje v boji proti terorismu. Upravuje zásady trestního řízení,¹⁴⁷ příslušnost soudů,¹⁴⁸ samotný trestní proces, operativně pátrací prostředky¹⁴⁹ atd. Trestní řád však nijak zvlášť nereflektuje trestní řízení, ve kterém se posuzují teroristické činy.

Trestním zákoník a trestní řád nejsou jedinými předpisy, které problematiku terorismu v České republice upravují. S ohledem na permanentní hrozbu, jakou tento nebezpečný fenomén představuje, je jednou z hlavních priorit také vlády zajistit dostatečnou ochranu. Tato snaha se pak odráží zejména ve vládním dokumentu Bezpečnostní strategii České republiky, jejíž poslední verze je z roku 2015. Ta uvádí terorismus při analýze bezpečnostních hrozeb hned na třetím místě z hlediska jejich priorit řešení. Zároveň Bezpečnostní strategie v bodě 56. deklaruje politiku potírání všech forem terorismu jak na národní úrovni, tak v rámci mezinárodních organizací.¹⁵⁰ Je dlužno však dodat, že se jedná spíše o proklamaci než o účinný nástroj v boji proti terorismu. Další dokument, který vláda pravidelně aktualizuje, je Národní akční plán boje proti terorismu, který Ministerstvo vnitra na svých webových stránkách definuje jako: „*Materiál, který je v rámci ČR souhrnem opatření, jejichž cílem je zvýšit připravenost země na možnost teroristického útoku proti jejím zájmům doma i ve světě. Spadají zde i kroky na posílení bezpečnosti civilního letectví, kritické infrastruktury, opatření ke zkvalitnění fungování Integrovaného záchranného systému nebo azylových procedur. Znění „Národního akčního plánu proti terorismu“ je každoročně aktualizováno přijetím usnesení vlády ČR.*“¹⁵¹

Samotné teroristické útoky nejsou jedinou hrozbou, kterou Česká republika v oblasti terorismu musí čelit. Další je fenomén tzv. zahraničních bojovníků, kteří odcházejí ze své vlasti do cizích zemí, aby se účastnili ozbrojených konfliktů. Pokud se podíváme do historie, tento jev nebyl nijak ojedinělý a byla doba, kdy žoldněř, byl považován za běžné povolání.¹⁵² To se postupem času ale změnilo a legislativa začala toto jednání kriminalizovat. V novodobé historii Česká republika

¹⁴⁷ § 2 trestního řádu č. 141/1961 Sb. Presumpce neviny, zásady oficiality, legality atd.

¹⁴⁸ § 17 odst. 1 písm. d) 158b trestního řádu č. 141/1961 Sb., příslušný je Krajský soud v prvním stupni trestního řízení.

¹⁴⁹ § 158b trestního řádu č. 141/1961 Sb. Předstíraný převod, sledování osob a věcí, použití agenta.

¹⁵⁰ Bezpečnostní strategie České republiky 2015.

¹⁵¹ Národní akční plán boje proti terorismu. *Ministerstvo vnitra* [online]. [cit. 2020-10-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/narodni-akcni-plan-boje-proti-terorismu.aspx>

¹⁵² Např. ve starověkém Římě.

vychází v trestněprávní úpravě zahraničních bojovníků kromě z práva evropského, rovněž z práva mezinárodního, konkrétně pak například z rezoluce Rady bezpečnosti OSN 2178 z roku 2014,¹⁵³ na kterou navazuje Dodatkový protokol k úmluvě o prevenci terorismu,¹⁵⁴ který byl schválen Výborem ministrů Rady Evropy v roce 2015. Kromě výše uvedené rezoluce OSN, je třeba uvést, že neméně důležitou je rezoluce 2396 z roku 2017, o hrozbách pro mezinárodní mír a bezpečnost způsobených navracejícími se zahraničními teroristickými bojovníky.¹⁵⁵ Tyto měly rovněž významný vliv na formování protiteroristických právních norem v trestním zákoníku, když se promítly do zmíněné protiteroristické novely z roku 2016, kterou následovala další z roku 2018, která doplňovala trestný čin **podpory a propagace terorismu** obsažený v § 312e do dnes účinné podoby.¹⁵⁶

- (1) „Kdo veřejně podněcuje ke spáchání teroristického trestného činu, nebo kdo veřejně schvaluje spáchaný teroristický trestný čin nebo pro něj veřejně vychvaluje jeho pachatele, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.*
- (2) Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, bude potrestán,*
- a) kdo ke spáchání teroristického trestného činu nebo trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a) zjedná jiného,*
- b) kdo jinému poskytne informace nebo výcvik týkající se výroby nebo používání výbušnin, zbraní, nebezpečných látek anebo jiných obdobných metod nebo technik pro účely spáchání teroristického trestného činu,*
- c) kdo získá informace nebo si osvojí dovednosti týkající se výroby nebo používání výbušnin, zbraní, nebezpečných látek anebo jiných obdobných metod nebo technik za účelem spáchání teroristického trestného činu, nebo*

¹⁵³ V této rezoluci Rada bezpečnosti vyzvala členské státy Organizace spojených národů, aby přijaly sérii opatření k prevenci a omezení přílivu zahraničních teroristických bojovníků do oblastí konfliktů. Česká republika je členem OSN od 19. ledna 1993 a je povinna dodržovat závazky vyplývající z jejího členství.

¹⁵⁴ Česká republika je smluvní stranou Protokolu od 1. ledna 2018.

¹⁵⁵ Rezoluce 2178 a Dodatkový protokol upravuje situaci, kdy se lidé snaží odcházet ze země původu do zahraničí za účelem terorismu, mají tedy preventivní charakter, zatímco rezoluce 2396 upravuje návrat z cizích zemí do své vlasti.

¹⁵⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. Zahraniční terorističtí bojovníci a česká právní úprava. *Trestněprávní revue*. 2/2019, s. 40.

d) kdo sám nebo prostřednictvím jiného za spáchání teroristického trestného činu poskytne nebo slíbí odměnu nebo odškodnění jinému nebo pro jiného anebo na takovou odměnu nebo odškodnění pořádá sbírku.

(3) Stejně jako v odstavci 2 bude potrestán,

a) kdo cestuje do jiného státu nebo do České republiky za účelem spáchání teroristického trestného činu, trestného činu účasti na teroristické skupině (§ 312a), vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f) nebo trestného činu uvedeného v odstavci 2 písm. b) nebo c), nebo

b) kdo pro jiného takové cestování organizuje, jiného k němu navádí anebo jinému umožní nebo usnadní takto cestovat.

(4) Odnětím svobody na pět až patnáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 písm. b) nebo d) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem,

b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1, 2 nebo 3 jako člen organizované skupiny,

c) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1, 2 nebo 3 za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, nebo

d) spáchá-li čin uvedený v odstavci 2 písm. a) nebo b) vůči dítěti. “¹⁵⁷

Toto ustanovení je velmi aktuální s ohledem na aktivitu Islámského státu, jehož řady byly rozšiřovány i mnoha občany ze zemí Evropské unie, mezi které patřil také odsouzený český občan Jan Silovský.

5.3. Závěry z tohoto historického období

Jak uvádí rozsudek ze dne 24. února 2017 Krajského soudu v Plzni, český občan Jan Silovský se dopustil pokusu zločinu podpory a propagace terorismu podle § 21 odst. 1, § 312e odst. 3 písm. a) trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., ve znění novely č. 455/2016 Sb., tím, že: „(...) poté, co na podkladě předešlého samostatného studia konvertoval k islámskému náboženství a postupně začal sympatizovat s ideologií a cíli radikální islámské teroristické organizace označované jako Islámský

¹⁵⁷ § 312e trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., v platném znění.

*stát, rozhodl se nejpozději koncem měsíce ledna 2016 vycestovat z České republiky na území Sýrie s cílem vstoupit do řad bojovníků Islámského státu, následně tam prodělat bojový výcvik a zapojit se aktivně nejméně jako bojovník do bojových akcí na straně Islámského státu, současně si byl vědom, očekával a přijal za vlastní, že v rámci bojových akcí Islámského státu jsou usmrcovány jiné osoby, tedy svou vlastní činností způsobí protivníkům Islámského státu zranění či smrt, kdy Islámský stát vyznává extrémní interpretaci islámu a islámského práva šaría, které prosazuje prostřednictvím svých členů zejména násilnými akcemi na jím protiprávně administrativně a vojensky okupovaných a ovládaných částech území suverénních států Syrské arabské republiky a Irácké republiky (dále jen Sýrie a Irák) v příkrém rozporu se suverenitou a právním řádem těchto států, za použití násilných a teroristických akcí vede nábožensky motivovanou válku proti vládám uvedených států i jiným subjektům a osobám, zejména těm, které vyznávají jiná náboženství nebo islám v jiné podobě než té, kterou interpretuje Islámský stát (...)*¹⁵⁸

Rozsudek dále pokračuje v popisu skutkového stavu. Obžalovaný dne 4. února 2016 měl v úmyslu odcestovat letecky z České republiky do města Jarabulus v Sýrii, ovládané Islámským státem, označené rezolucí rady OSN č. 2249 ze dne 20. listopadu 2015 za teroristickou organizaci. Obžalovaný se chtěl připojit k boji v řadách této organizace. V Istanbulu byl však zadržen tureckými bezpečnostními orgány, kterým vyrazil svůj výše uvedený cíl. Dne 5. února byl z Istanbulu deportován zpět do České republiky. Na základě shora uvedeného byl Jan Silovský odsouzen v souladu s § 312e odst. 3 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody ve výměře 3 roky a 3 měsíce ve věznici s dohledem podle § 56 odst. 3. Dále byl uložen trest podle § 70 odst. 2 trestního zákoníku propadnutí věcí vydané při domovní prohlídce. Zároveň bylo uloženo ochranné psychiatrické léčení v ambulantní formě podle § 99 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.¹⁵⁹ Státní zástupce podal proti tomuto rozsudku odvolání k Vrchnímu soudu, který Silovskému zpřísnil trest na 6 let s odůvodněním, že doznání obviněného soud I. instance jako polehčující okolnost příliš nadhodnotil. Následné dovolání k Nejvyššímu soudu advokátem Jana Silovského bylo odmítnuto.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. února 2017, č.j. 34 T 16/2016–793, s. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 2-3.

¹⁶⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. Zahraniční terorističtí bojovníci a česká právní úprava. *Trestněprávní revue*. 2/2019, s. 40.

Na rozdíl od většiny skutkových podstat, které jsou obsaženy v trestním zákoníku, mající převážně retrospektivní záměr,¹⁶¹ má § 312e odst. 3 silně preventivní charakter. Prevence je v oblasti trestního práva také vyjádřena jako jeden z účelů ukládaného trestu, který má odradit jak pachatele, tak většinovou společnost od dopouštění se trestné činnosti a nastupuje teprve až po spáchání trestného činu. Prevence pojatá v uvedeném ustanovení, je však vnímána jako nástroj k samotnému zabránění naplnění jiných skutkových podstat týkající se terorismu dříve, než byl pro jejich spáchání někdo pravomocně odsouzen. Významnost hrozeb, které terorismus představuje, dokládá skutečnost, že zákonodárce zakotvil speciální skutkové podstaty, které postihují možný zárodek terorismu, tedy mezistátní cestování, jež je motivováno spácháním jedním z taxativně vymezených trestných činů.

5.4. Vývoj české legislativy v kontextu nových hrozeb terorismu

S ohledem na neustálý vývoj teroristických hrozeb a terorismu jako takového, je potřeba neustále sledovat nové trendy a pružně na ně reagovat. To se České republice z mého pohledu prozatím velmi dobře daří. Zmiňované vládní dokumenty reflektují aktuální situaci ve světě i na domácí půdě. Důkazem velmi dobré práce naší bezpečnostní informační služby je dosavadní absence teroristických útoků na území ČR.

Co se týká aktuální hmotněprávní úpravy terorismu v České republice, jsem toho názoru, že trestní zákoník disponuje komplexní právní úpravou, která v případě potřeby dokáže poskytnout orgánům činným v trestním řízení (dále jen „OČTŘ“) relevantní podklad pro trestní řízení s případnými pachateli. Trestní zákoník neobsahuje legálně ukotvenou definici terorismu, z jejíž absence jsem v úvodu této práce vyjadřoval určité obavy, podle které by se mohly OČTŘ opřít při aplikaci skutkových stavů na relevantní právní normy trestního práva. S ohledem na téměř vyčerpávající skutkovou podstatu zmíněného **teroristického útoku** v § 311 spolu ve spojení s definovanou **teroristickou skupinou** v § 129a, se domnívám, že jejich koncepce je dostatečnou zárukou k zachování trestněprávní zásady *nullum crimen sine lege*.

Kde však vidím určitý prostor pro eventuální novelizaci, je trestní právo procesní. Trestní řád nereflektuje, zda je vedeno trestní řízení o trestném činu, jež je teroristického charakteru, či nikoliv.

¹⁶¹ Reagují až na dokonané činy, které porušují primární chráněné objekty trestných činů.

Některé zahraniční úpravy jsou na tom odlišně. Například sousední Slovenská republika umožňuje podle §85 odst. 4 zákona č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok, ponechat podezřelého ze spáchání teroristického činu ve vazbě až na 96 hodin místo 48 hodin. V nizozemské právní úpravě došlo ke snížení standardu, nutného pro uvalení vazby, kdy u teroristických trestných činů je vyžadováno pouze „podezření“ ze spáchání takového činu místo dřívějšího „usvědčujícího důkazu“.¹⁶² Lze si představit také situaci, že v případě posuzování teroristických trestných činů, by došlo k obrácení důkazního břemene, kdy obžalovaný by musel prokazovat svoji nevinu, čím by však bylo zasaženo do jedné ze stěžejní zásady trestního řízení presumpce nevinu. Nejreálnější opatření, který by bylo možné eventuálně začlenit do trestního řádu po patřičné úpravě ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, konkrétně čl. 8, v němž je upraveno omezení osobní svobody, je pak prodloužení vazby podezřelého ze spáchání teroristického činu pro získání více času pro OČTŘ při postupu v trestním řízení.

Je třeba si také uvědomit, že právní úprava terorismu, není obsažena pouze v trestních zákonech. Fenomén terorismu přímo i nepřímo ovlivňuje mnohé jiné právní předpisy, které často ovlivňují zejména lidská práva a svobody. Novodobými teroristickými útoky, si lidé začali uvědomovat, jak moc jsou především demokratické země zranitelné. Modelovým příkladem byl útok 11. září 2001 ve Spojených státech amerických v New Yorku na Světové obchodní centrum a na ústředí Ministerstva obrany v Pentagonu. Po tomto útoku došlo k přehodnocení, jakým způsobem má probíhat kontrola na letištích, byly dány nové pravomoci tajným službám a všeobecně se zvýšila sledovanost lidí. To je jen malý výčet změn, která přinesla situace po 11. září. Boj proti terorismu se dostal mezi nejvýznamnější priority mnoha vlád.

Před státem založeným na demokratických principech se objevuje zcela nová výzva, téměř neřešitelné dilema. Na jedné straně má povinnost pro ochranu svých občanů získávat co nejvíce informací o veškerých potencionálních teroristických hrozbách. Tím se ale velmi často dostává do rozporu se svou druhou povinností dbát o dodržování lidských práv a svobod svých občanů. V boji proti terorismu totiž stále častěji zasahuje do jejich soukromí a porušuje ochranu osobnosti.

¹⁶² PROVAZNÍK, Jan. Terorismus jako materiální pramen trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*. 7-8/2017, s. 157.

V této souvislosti je pak velmi aktuální situace okolo § 97 odst. 3 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích. Ten stanoví povinnost poskytovatelům veřejných komunikačních sítí uchovávat provozní a lokalizační údaje koncových zákazníků. Tato data jsou pak povinni na žádost poskytnout taxativně vyjmenovaným subjektům, zejména Policii ČR a Bezpečnostní informační službě.

Boj proti terorismu při zachování demokratických principů tak naráží na problém dodržování vlastních stanovených zásad. OČTŘ nesmí porušovat zákazy mučení, ukládání trestů smrti, a naopak musí dodržovat zásady presumpce nevinny, právo na osobní svobodu a mnohé další.

Je patrné, že boj proti terorismu si vybírá svoji daň především na běžných občanech, a to ať v rovině, kde vystupují jako přímé oběti teroristických útoků nebo v rovině omezení jejich práv a svobod, zejména pak soukromí. Hranice, která určuje, kdy nástroje používané v boji proti terorismu jsou ještě legitimní a kdy naopak překračují určitou únosnou mez, jsou velmi tenké a nezbývá než věřit v demokratický systém, že ji dokáže rozlišit.

Závěr

Tato práce měla dvojí cíl. Zaměřit se na historický vývoj a pojetí legislativy v oblasti teroristické problematiky, pokrývající období sto let, během kterých se na českém území vystřídalo několik vládnoucích elit. Každá z nich vycházela z odlišných ideologií a vypořádávala se s terorismem rozdílným přístupem. Zároveň bylo cílem analyzovat aktuální situaci České republiky v oblasti protiteroristických právních předpisů a současně odhadnout jejich další možný vývoj.

Všechny uvedené kapitoly spojuje vždy jeden dobový případ činu splňující znaky terorismu, který slouží jako modelová ukázka k aplikaci tehdejší právní úpravy. První kapitola je spojena s detailním rozebráním pojmu terorismu, při kterém jsem uvedl důvod jeho nejednoznačnosti, ten je především etického původu a spočívá v relativnosti výkladu, podle toho, jaký konkrétní subjekt vyhodnocuje a označuje konkrétní činy za teroristické. Dále kapitola uvádí jednotlivé definice

terorismu, které z důvodu variability typologie terorismu, je obtížné a pravděpodobně také nemožné uvést univerzální, zahrnující všechny jeho aspekty.

Druhá kapitola se zabývala terorismem v období První republiky, která se v počátku své existence musela vypořádat se změnou státního uspořádání a měla dopad na vývoj jejího právního řádu. Ten se musel rychle adaptovat na bouřlivou náladu napříč evropskou společností, přinášející politicky motivované trestné činy. Prostřednictvím atentátu na ministra financí, byla demonstrována akceschopnost tehdejšího státu pružně zareagovat na teroristický útok a přijmout patřičnou legislativu v podobě zákona na ochranu republiky, který v pozdější době byl často využíván v posuzování dalších protistátních aktivit.

Třetí kapitola nás přenesla do druhé světové války, kdy byl český stát okupován nepřátelskou vojenskou silou Velkoněmecké říše, která v době nesvobody měla rozhodující vliv na veškeré dění na území Protektorátu Čechy a Morava. To se odráželo mimo jiné i v oblasti práva, kdy německé právní normy měly dominantní postavení. Spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, byl z českého pohledu vyhodnocen jako legitimní akt proti osobě, který měla přímý vliv na terorizování obyvatelstva na území Protektorátu. Z německého pohledu se však jednalo o jednoznačný projev terorismu, kdy byl zavražděn vrcholný představitel státní moci. V kapitole byl pak nastíněn možný právní vývoj v případě dopadení atentátníků.

Předposlední čtvrtá část popisovala aktivitu skupiny bratrů Mašínů, jejíž primárním cílem byl boj proti komunistickému režimu. Členové skupiny se dopouštěli činů, které lze podle mého názoru označit za teroristické, a to i za předpokladu, že na ně budeme pohlížet ze současného úhlu pohledu. Byl rozebrán trestní proces se zadrženými členy skupiny a s osobami, které jim pomáhaly. Jeho pojetí ilustrovalo, že komunistické trestní právo nedodržovalo řadu dnešních trestněprávních zásad, a možná i právě proto se dokázalo velmi účinně vypořádat s naprostou většinou projevů terorismu, a to již v samém jejich zárodku. Zároveň byly podrobeny kritice zákony č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odboje proti komunismu a č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, které ospravedlňovaly některé trestné činy, které byly spáchány za účelem boje proti komunistickému režimu.

Poslední pátá kapitola se zaměřovala na současnou legislativu upravující oblast terorismu spolu s nástinem případu Jana Silovského, na kterém byly tyto právní předpisy aplikovány. Zároveň byl zhodnocen stav hmotné a procesní právní úpravy trestního práva, která se zaměřuje na problematiku terorismu. V závěrečné části této kapitoly byla rozvedena polemika týkající se vlivu státní politiky boje proti terorismu na omezování lidských práv a svobod občanů demokratických společností.

Z výše uvedeného vyplynulo několik důležitých poznatků. Prvním je, že fenomén terorismu zde existoval dávno před jeho definováním v moderní době. Je však nepochybné, že definice celosvětového problému, jakým terorismu dozajista představuje, je prvním krokem k jeho účinné eliminaci. Druhým zjištěním je, že vládnoucí elity se i přes rozdílné politické smýšlení dokázaly s dílčími projevy terorismu vypořádat. Třetím a tím nejdůležitějším poznatkem je skutečnost, že hrozba terorismu v posledních letech v důsledku globalizace značně narostla. Demokratická společnost je bohužel ve svých opatřeních vždy za aktuálními hrozbami o krok pozadu. Úkolem české legislativy je těžit ze zahraničních zkušeností a včas ji aktualizovat. Z případu Jana Silovského vyplývá, že se to daří.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

- BÍLKOVÁ, Veronika. Zahraniční terorističtí bojovníci a česká právní úprava. *Trestněprávní revue*. 2/2019.
- BRZYBOHATÝ, Marian: *Terorismus I.*, Praha: Police History, 1999. ISBN 8090267041.
- DETLEF, Brandes. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019. Obzor (Prostor). ISBN 9788072604098.
- HRKAL, Filip. *Psychologická pomoc a podpora velkých sociálních skupin v případech teroristických incidentů*. Praha, 2015. Bakalářská práce. Policejní akademie České republiky. Vedoucí práce Doc., PhDr., Marian Brzybohatý, Ph.D.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. Student (Leges). ISBN 9788075020444.
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII.*. 2000. Praha: Paseka, 1999-. ISBN 8071853283.
- KUDRNA, Ladislav. *Českoslovenští letci v německém zajetí 1940-1945*. Praha: Naše vojsko, 2005. ISBN 8020607781.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 8072014331.
- PROVAZNÍK, Jan. Terorismus jako materiální pramen trestního práva procesního. *Trestněprávní revue*. 7-8/2017.
- ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří, KRATOCHVÍL, Vladimír, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav, ŠÁMALOVÁ, Milada, VÁLKOVÁ, Helena, VANDUCHOVÁ, Marie. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. ISBN 9788074004285.
- ŠETŘILOVÁ, Jana. *Alois Rašín: dramatický život českého politika*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-061-2.

- ŠMEJKAL, Miroslav (ed.), *Acta Oeconomica Pragensia. Významní čeští národohospodáři*, Praha 1993.
- TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Proces Dra Kramáře a jeho přátel-svazek IV*. Praha, 1918.
- UHLÍŘ, Dušan. *Anály ze Spálené ulice*. Praha: Mladá fronta, 1979, Archiv (Mladá fronta). ISBN 2313879.
- VESELÁ, Jarmila. *Trestní právo německé všeobecně platné na území Protektorátu Čechy-Morava*. Praha: Kompas, 1939. Knihovna právnických aktualit Kompasu.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, KNOLL, Vilém, VESELÁ, Renata. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 9788073802578.
- WAGNEROVÁ, Eliška. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788073577506.

Internetové zdroje

- *Definice terorismu*. Ministerstvo vnitra [online]. 29.7.2009 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/definice-pojmu-terorismus.aspx>
- *Košický vládní program (5.4.1945)* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>
- *Národní akční plán boje proti terorismu*. Ministerstvo vnitra [online]. [cit. 2020-10-17]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/narodni-akcni-plan-boje-proti-terorismu.aspx>
- *NAŘÍZENÍ ZE DNE 14.4.1939 K VÝKONU SOUDNÍ PRAVOMOCI V PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA* [online]. [cit. 2020-09-3]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=7757&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>
- *Poslanecká sněmovna České republiky* [online]. [cit. 2020-09-03]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/194schuz/s194006.htm>
- *Proces s Rudolfem Slánským. Den osmý: vynesení rozsudku* [online]. [cit. 2020-9-14]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/proces-s-rudolfem-slanskym-7208615/8>

- *Teror*. Ministerstvo vnitra [online]. [cit. 2020-08-1]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>
- *Typologie terorismu*. Ministerstvo vnitra [online]. [cit. 2020-08-1]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/typologie-terorismu.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

Právní předpisy

- Nařízení VRp. 33/1939, k výkonu soudní pravomoci v Protektorátu Čechy a Morava.
- Usnesení generálního prokurátora z 25. listopadu 1955, sp. zn. SGPt 44/54.
- Usnesení Nejvyššího soudu v Praze ze dne 28. prosince 1956, sp. zn. 4 Nt 52/54.
- Ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věstníku, o obnovení právního řádu.
- Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.
- Ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky.
- Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky.
- Vládní nařízení č. 62/1941 Sb., k odvrácení požárů zaviněných nedbalostí.
- Vládní nařízení č. 85/1942 Sb., kterým se vydávají další předpisy o Židech a židovských míšencích.
- Vládním nařízením č. 317/1939 Sb., o rozpuštění bývalé Česko-slovenské branné moci.
- Výnos č. 75/1939 Sb., o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.
- Zákon č. 1/1939 Sl. z., o samostatném Slovenském státu.
- Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
- Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.
- Zákon č. 262/2011 Sb., o účastnících odboje a odporu proti komunismu.
- Zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

- Zákon č. 455/2016 Sb., kterým se mění trestní zákoník a další související předpisy.
- Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky.
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 8. března 2006, II. ÚS 243/05.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 24. února 2017, č.j. 34 T 16/2016–793.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. ledna 1955, sp. zn. 1 T 1/55.

Ostatní

- Bezpečnostní strategie České republiky 2015.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 537/2004 Sb.
- Koncept obžaloby Státního zastupitelství v Praze na Josefa Šoupala ze dne 3. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.
- Národní listy. Ročník 51, číslo 169. Praha, 1911.
- Národní listy. Ročník 58, číslo 129. Praha, 1918.
- Národní listy. Ročník 62, číslo 313. Praha, 1922.
- Německý trestní zákoník RGrBl. I., s. 127. Z 15. května 1871.
- Obžaloba Státního zastupitelství v Praze proti Josefu Šoupalovi ze dne 29. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.
- Obžaloba Státního zastupitelství v Praze proti Stanislavu Kahulemu, Josefu Balounovi, Rudolfu Netušilovi, Karlu Novotnému, Františku Novotnému a Marii Příbylové ze dne 15. března 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.

- Zpráva Ministerstva spravedlnosti Vrchnímu státnímu zastupitelství v Praze ze dne 10. května 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.
- Zpráva vedoucího státního zástupce v Praze JUDr. Prouzy Vrchnímu státnímu zastupitelství ze dne 4. července 1923. Národní archiv v Praze. Ministerstvo spravedlnosti, 1918–1948 (1953), Inv. č. nečitelné, sign. VI., karton 863.
- Žaloba Generálního prokurátora ze dne 31. prosince 1954, sp. zn. SGPt 25/54.

Seznam použitých zkratek

Č.j. – Číslo jednací

ČR – Česká republika

Dz. – Důvodová zpráva

KSČ – Komunistická strana Čech

Odst. – Odstavec

Písm. – Písmeno

RGBl. - Obecný říšský zákoník, německy: Reichsgesetzblatt

Ř.z. – Říšský zákoník

Sb. – Sbírka zákonů

Sb. z. a n. – Sbírka zákonů a nařízení

SGPt – Státní generální prokuratura

Sp.zn. – Spisová značka

Úř. věst. čsl. - Úřední věstník československý

VRp. - Nařízení říšského protektora, německy: Verordnungen des Reichsprotectors

Z.z. - Zbierka zákonov Slovenské republiky

Pojetí terorismu v oblasti trestního práva s historickým vývojem české legislativy od roku 1918

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vývojem protiteroristické a s ní související legislativy od roku 1918 na československém území. V úvodu je rozebrán pojem terorismus za účelem pochopení problematiky, která je popisována v dalších částech práce. Na příkladu čtyř vybraných historických událostí naplňujících v našich moderních dějinách znaky terorismu jsou podrobně analyzovány právní předpisy té doby. Cílem tohoto rozboru je demonstrovat připravenost tehdejších vládnoucích složek na tuto specifickou trestnou činnost. Současně diplomová práce ilustruje měnící se hodnotící pohled a terminologii na spáchané činy v závislosti na čase a subjektu, který je posuzoval.

První událostí je za První republiky spáchaný atentát na ministru financí JUDr. Aloisi Rašínovi, jehož politicky motivovaná vražda je analyzována na základě rozsudku Státního soudu ve světle tehdejších trestněprávních předpisů a následně je totožná situace posuzovaná z pohledu dnešní právní úpravy.

Obdobně analytický přístup je použit v případech atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v době druhé světové války na území Protektorátu Čechy a Morava a dále u kriminální aktivity skupiny formované kolem bratrů Mašínů za totalitní vlády komunistického režimu v 50. letech dvacátého století.

Poslední kapitola se kromě rozebrání případu českého občana Jana Silovského, který byl odsouzen za podporu a propagaci terorismu Islámského státu, se zabývá legislativním návrhem změn trestního řádu a zhodnocením současné protiteroristické právní úpravy. V závěru práce je nastíněna problematika terorismu z pohledu omezování lidských práv a svobod.

Klíčová slova: terorismus; vývoj československé protiteroristické legislativy; historická legislativní komparace

Terrorism in criminal law in the context of evolution of Czech legislation since 1918

Abstract

This document covers the evolution of antiterrorist legislation and related legislation since 1918 on the territory of Czechoslovakia. To start with, the concept of terrorism is defined in the introduction in order to set up the wider issue that is covered in the remainder of the text. Four key moments in history that correspond to the definition of terrorism with the relevant law regulations applied have been chosen for the analysis. The aim is to demonstrate readiness of the institutions to address this specific area of criminal justice in their time. At the same time, this paper illustrates the ever changing understanding and terminology related to the crimes, depending on the context and subject that might be adjudicating.

The first event is the assassination of finance minister Alois Rasin during the era of the First Czechoslovak Republic. His politically motivated killing is firstly analysed on the basis of ruling of the State Court in the light of criminal law of the time. Follows an analysis from the point of view of the contemporary legal norms.

Similar analytical approach is applied in the cases of assassination of Deputy/Acting Reich-Protector of Bohemia and Moravia Reinhard Heydrich during World War II as well as of criminal activity of the following around brothers Masin during the communist era in the 1950s.

The closing chapter not only analyses the case of Jan Silovsky, a Czech citizen convicted of support and promotion of IS terrorism activities. It also covers legal proposal of criminal law and evaluation of the current anti-terrorist legislation. The paper concludes by outlining terrorism from the point of view of restrictions on human rights.

Key words: terrorism; evolution of Czechoslovak antiterrorist legislation; historical legislative comparison